

ในความทรงจำ ที่งดงามสดใส

(วัดวชิรธรรมปทีป ในฉากชีวิตของพระรูปหนึ่ง)

พระพรหมคุณาภรณ์

(ป. อ. ปยุตโต)

ในความทรงจำ ที่ดงามสดใส

(วัดวชิรธรรมปทีป ในฉากชีวิตของพระรูปหนึ่ง)

© พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

ISBN

พิมพ์ครั้งที่ ๑ — ๒๖-๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๓ ๑,๒๐๐ เล่ม

- วัดวชิรธรรมปทีป, NY พิมพ์เป็นธรรมบรณการ ในงานการพัทธสีมา

พิมพ์ครั้งที่ ๓ — ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ เล่ม

- งานพระราชทานเพลิงศพ ม.ร.ว. จันทรมศิริโชค จันทรัต

แบบปก: พระชัยยศ พุทธิวิโร

ที่พิมพ์:

อนุโมทนา

โดยปรารภงานพระราชทานเพลิงศพ ม.ร.ว. จันทรแรมศิริโชค
จันทรทัต ในวันที่อาทิตย์ที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ ณ เมรุวัดธาตุทอง
กรุงเทพมหานคร คุณโอนอ่อน จันทรทัต ณ อยุธา มีบุญเจตนาจะ
บำเพ็ญธรรมทาน เพื่ออุทิศกุศลแต่ท่านผู้วายชนม์ พร้อมทั้งเผยแพร่
ธรรมให้อำนวยประโยชน์สุขแก่ประชาชนกว้างขวางออกไป จึงได้แจ้ง
กุศลฉันทะที่จะจัดพิมพ์หนังสือธรรม ๓ เล่ม คือ

๑. ในความทรงจำ ที่ดงามสดใส

(วัตรชีวิตธรรมปฏิบัติ ในฉากชีวิตของพระรูปหนึ่ง)

๒. ธรรมะฉบับเรียนลัด

๓. พรที่สัมผัสแก่ผู้ดำเนินชีวิตที่ดี

เมื่อประมาณ ๓๓ ปีล่วงแล้ว ขณะที่ ม.ร.ว. จันทรแรมศิริโชค
จันทรทัต เป็นประธานคณะผู้อุปถัมภ์วัตรชีวิตธรรมปฏิบัติ นครนิวยอร์ก
อาตมภาพได้ไปพักอยู่ที่วัดนั้นนับว่านานทีเดียว จึงได้มีความคุ้นเคย
กับท่านและครอบครัว เป็นความคุ้นเคยสนิททางธรรม ในเรื่องการบุญ
การกุศลและการทำประโยชน์แก่ส่วนรวม เป็นความทรงจำอันดีงามซึ่ง
อาตมภาพระลึกด้วยใจอนุโมทนาตลอดมา ในวาระสำคัญนี้ อาตมภาพ
ขอแสดงสังเวคธรรม และอ้างอิงธรรมทานนี้เป็นส่วนร่วมอุทิศกุศลด้วย

ขออำนาจแห่งธรรมทานกุศลจริยาที่ได้บำเพ็ญ จงเป็นปัจจัย
อำนวยสุขสมบัติแก่ ม.ร.ว. จันทรแรมศิริโชค จันทรทัต ในสัมปรายภพ
สมตามมโนปณิธานของคณะเจ้าภาพ ตามควรแก่คติวิสัยทุกประการ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)

สารบัญ

คำปรารภ	ก
ในวามทรงจำ ที่งดงามสดใส	๑
ความหลังย้อนไป ๓๙ ปี ถึง ๒๕๑๕	๑
๑. สู่ถิ่นใหม่ วัดไทย ในนิวยอร์ก	๕
มาสวอ์ทมอ์ ต่อนิวยอร์ก	๕
ออกมาเป็นสมัชชาสงฆ์ไทยฯ	๘
กิจกรรมที่วัดวชิรธรรมปทีปในยุคต้น	๙
พระประจำวัดวชิรธรรมปทีปในยุคต้น	๑๑
โยมวัดวชิรธรรมปทีปในยุคต้น	๑๓
พระอาคันตุกะวัดวชิรธรรมปทีปในยุคต้น	๑๕
๒. ขยายถิ่น วัดไทย ไปมิดเวสต์	๑๘
ที่ชิคาโก วัดตั้งตัวและจะเริ่มเติบโต	๑๘
ตัวรับเคี่ยวอยู่กับโรคา ก็ให้ไปช่วยเหลือวัดในอเมริกา	๒๐
สมเด็จฯ ว่า พุทธศาสนาหยั่งลงอเมริกาครั้งแรกที่ชิคาโก	๒๒
พระอาคันตุกะคินส์วู้ดในอเมริกา ที่แรกมาในนิวยอร์ก	๒๕
อุปัชฌาย์ใหม่ รับใบตราตั้งที่อเมริกา	๒๗
ปิดยุค ไปๆ มาๆ ชิคาโก-นิวยอร์ก	๓๐
ตัวอย่างศาสนกิจในอเมริกา ที่ยังต้องคิดพัฒนากันไป	๓๓

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

ค

๓. คีนถิ่น วัดไทย ใน Siam

๓๕

ทำบุญส่งออกจากอเมริกา มาหลบสงกรานต์ที่เมืองไทย

๓๕

น้ำใจญาติโยมคนไทยในนิวยอร์ก

๓๘

แอร์สยามลัมไป กลับเมืองไทยยากหน่อย

๔๐

กว่าจะถึงเมืองไทย เสี่ยงภัยเล็กน้อย

๔๓

จากกิจกรรมที่นิวยอร์ก ออกมาเข้าเฝ้าที่เมืองไทย

๔๕

ญาติโยมนิวยอร์ก-ชิคาโก

กลายเป็นผู้ร่วมให้เกิดพจนานุกรมฯ

๔๗

๔. เยี่ยมถิ่น วัดไทย ในความจำ

๕๐

ออกจากเข้าเฝ้าเมืองไทย เวียนกลับไปใกล้นิวยอร์ก

๕๐

โยมก็เปี่ยมน้ำใจ พระก็พร้อมเมตริ

๕๒

ค้างน้ำใจที่อเมริกา จำจากมาเพราะค้างงานที่เมืองไทย

๕๔

จากใหญ่แก่คร่ำคร่า ถึงเวลาจะปิด

๕๖

ขอขอบคุณ ที่หนุนให้ฟื้นความจำ

๕๙

อยู่เมืองไทย ๓ ปี มีคนพบน้อยกว่าอยู่ที่นิวยอร์ก ๑ เดือน

๖๒

ในใจชื่นชมปรารถนาดี

ล้อมรอบด้วยบรรยากาศแห่งเมตริที่สดใส

๖๕

วัดมีพัทธสีมา

พาพุทธบริษัทให้สุขสดใสเมตริในแดนแห่งสามัคคี

๖๗

ในความทรงจำ ที่ดงามสดใส

(วัดวชิรธรรมปทีป ในฉากชีวิตของพระรูปหนึ่ง)

มีข่าวลือว่า วัดวชิรธรรมปทีป เมืองนิวยอร์ก จะมีงานผูก
สีมา ด้วยสังฆกรรมสีมาสมมติ ให้สำเร็จเป็นพัทธสีมา ในวันเสาร์-
อาทิตย์ ที่ ๒๖-๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๓

เมื่อเอ่ยชื่อวัดวชิรธรรมปทีปในปัจจุบัน นามท่านเจ้าคุณพระ
เทพกิตติโสภณ ก็ปรากฏขึ้นมาด้วยทันที ในฐานะที่ท่านเป็น
ประธานกรรมการอำนวยการวัดวชิรธรรมปทีปในบัดนี้ หรือเรียก
ง่ายๆ ก็คือเป็นเจ้าอาวาส และที่ท่านเจ้าคุณพระเทพกิตติโสภณ
ในฐานะดังกล่าวนี้เอง ที่เป็นผู้แจ้งข่าวงานพัทธสีมากรรม พร้อมทั้ง
ขอให้เขียนสุนทรภคาสำหรับวาระอันเป็นมงคลกาลสำคัญนั้น

ความหลังย้อนไป ๓๘ ปี ถึง ๒๕๑๕

เมื่อได้ยินชื่อวัดวชิรธรรมปทีป มิใช่หยุดแค่นี้ถึงองค์เจ้า
อาวาสเท่านั้น แต่ทุกครั้งความระลึกย้อนอดีตไปยาวไกลถึงเวลา
เมื่อ ๓๘ ปีก่อนนั้น ตั้งแต่วัดนามนี้ยังตั้งอยู่ในเขต Bronx และมี
ประธานวัดหรือเจ้าอาวาสนามว่า พระมหาครุฑ จิรสสุโต อยู่กัน ๒
รูปกับ พระมหาเหล็ก ญาณวโร

เวลานั้นเป็นช่วงต้นปี พ.ศ. ๒๕๑๙ วัดวชิรธรรมปทีปเพิ่งเกิดมาได้ ๑ ปี แล้วโดยที่ไม่รู้มาก่อน ผู้เขียนกถานี้ กับไวเยาว์จักร คือคุณบุญเลิศ โพธิ์นี้ ได้มาอยู่ไม่ไกลจากวัดวชิรธรรมปทีปมากนัก ที่ซานเมืองฟิลาเดลเฟีย ทางใต้ของนิวยอร์ก ห่างจากบรู๊กลิ่งส์ไปราว ๑๗๐ กิโลเมตร อยู่ที่นี่ เริ่มงานสอนได้ไม่กี่วัน ญาติโยมที่เมืองฟิลาเดลเฟียก็นิมนต์นั่งรถไปเมืองนิวยอร์ก และพาไปแวะเยี่ยมวัดวชิรธรรมปทีปด้วย

ถึงตอนนี้ เรื่องก็ขยายไปอีก ต่อมา ที่ Swarthmore ก็ได้รับการติดต่อจากพระมหาครุฑ จิรสสุโต เจ้าอาวาสวัดวชิรธรรมปทีป นั้น ว่าทางวัดขอนิมนต์ไปเป็นประธานและแสดงพระธรรมเทศนาในงานบุญวันมาฆบูชา นั่นคือเป็นประเดิม ในวันที่ ๑๕ ก.พ. (ตรงกับเมืองไทยวันที่ ๑๖ ก.พ.) ๒๕๑๙

จากนั้น พอถึงวันสำคัญ ไม่ว่าจะสงกรานต์ หรือวิสาขบูชา ก็ได้รับนิมนต์ให้เดินทางไปเทศน์และร่วมงานบุญที่วัดทุกครั้ง โดยเฉพาะวันวิสาขบูชาปีนั้น ที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๑๙ จัดเป็นงานสมโภชวัดวชิรธรรมปทีป และทำวารสาร *ธรรมปทีป ฉบับสมโภชวัด* (เล่มที่ ๑๑ ปีที่ ๒) ด้วย

เมื่อพักอยู่ที่สวอร์ทมอร์ นอกจาก ดร.สแวงเธอร์ ผู้มีน้ำใจเยี่ยมเยอด จะดูแลทั้งพระและลูกศิษย์อย่างดีแล้ว ญาติโยมคนไทยพอรู้ข่าว ก็มาเยี่ยมเยียนอุปถัมภ์บำรุงกันตลอด ไม่ขาดเลย โดยเฉพาะท่านที่เรียกได้ว่าเป็นหลักตลอดแต่ต้นจนจบ ก็คือ คุณหมอดุจดม สุวรรณศรี (และโยมจวนจันทร์) แห่งนิวยอร์กซิตี และคุณมนัส โอวาทสาร (และคุณบุญเจียม) แห่งเมืองฟิลาเดลเฟีย

ที่จริง ทั้งสองท่านนี้ ก็คือ นายก และเลขานุการ สมาคมไทย ในฟิลิปปินส์ ซึ่งเป็นผู้ต้อนรับคณะของเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ วัดสระเกศ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช เมื่อ ๔ ปีก่อนหน้านั้น (คือย้อนไป ๓๕ ปีจากปัจจุบัน) ใน พ.ศ. ๒๕๑๕ นั้นเอง

คราวนั้น เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ ครั้งมีสมณศักดิ์ที่ พระเทพคุณาภรณ์ ดำรงตำแหน่งเลขาธิการมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอาราธนาจากรัฐบาลอเมริกัน นิมนต์มาเยือนอเมริกา ในยุคสงครามเวียดนาม โดยมอบลูกศิษย์ชาวอเมริกันให้ติดตามเป็นไวยาวัจกร ๑ คน (เรียกกันว่า คุณไมค์/Mike เคยเป็นอาสาสมัครหน่วยสันติภาพ ของประธานาธิบดีเคนเนดี/John F. Kennedy มาทำงานในเมืองไทย พุฒไทยได้ดี) สุดท้ายพอใจจะไปที่ใดก็ได้ (ได้ตกลงเลือกไปคุมหาวิทยาลัย และสถาบันการศึกษาที่มีการสอนพระพุทธศาสนา และวิชาที่ต่อมาเรียกกันว่าไทยคดี)

ทั้งนี้ เจ้าประคุณสมเด็จพระมหาวัชรมังคลาจารย์ วัดปากน้ำ (แต่ครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่ พระราชวรเวที) และตัวผู้เขียนนี้ได้ร่วมเดินทาง เป็นคณะพระสงฆ์ ๓ รูป ได้มาพักอยู่ในความอุปถัมภ์บำรุงของสมาคมไทยในฟิลิปปินส์ก่อน ในช่วงเวลา ๑ เดือนที่ผู้เขียนทำหน้าที่เป็นวิทยากร ตามนิมนต์ในกิจการของมหาวิทยาลัย เพนซิลเวเนีย

คุณหมอบุณ และคุณมนัส ทั้งสองท่านนี้ ถึงจะไม่เกี่ยวกับวัตรชีวิตรวมปทีปโดยตรง แต่เว้นมิได้ที่จะต้องกล่าวถึง ในฐานะที่เป็นผู้มีน้ำใจใหญ่หลวงต่อพระสงฆ์และเรื่องบุญกุศล

นอกจากอุปถัมภ์ดูแลในถิ่นแล้ว เมื่อได้รับนิมนต์เดินทางมาในงานบุญที่วัดวชิรธรรมปทีป คุณหมอบุณมา และคุณมนัส ก็ขับรถมารับส่งร่วมงานบุญด้วย ส่งกันจริงๆ จนกระทั่งทำบุญวันส่งออกจากสหรัฐอเมริกา จากเพนซิลเวเนีย และจากนิวเจอร์ซีย์ ส่งต่อมายังวัดวชิรธรรมปทีป ที่นิวยอร์ก จนในที่สุด อีก ๒ ปีต่อมา พอจะกลับเมืองไทย ก็นิมนต์ไปทำบุญส่งท้ายอีก

ผู้ใหญ่ท่านหนึ่งในถิ่นแถบนี้ที่ได้มาเยี่ยมเยียน คือท่านอาจารย์ ดร.สุรางค์ โค้วตระกูล เมื่อผู้เขียนเรียนที่มหาจุฬาฯ ยังเป็นเณร หรือเพิ่งบวชใหม่ ตอนนั้นท่านยังสอนที่คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่เพิ่งสถาปนาใหม่ๆ ได้เห็นท่านไปร่วมก่อหนุงานของโรงเรียนพุทธศาสนาวินาศิตย์ ตอนนั้นท่านมาสอนอยู่ที่ Temple University ท่านได้ข่าวจึงมาเยี่ยมที่สหรัฐอเมริกา และท่านปรากฏนามเป็นกรรมการอุปถัมภ์-ที่ปรึกษาของวัดวชิรธรรมปทีปในยุคต้นๆ ด้วย

สู่ถิ่นใหม่ วัดไทย ในนิวยอร์ก

มาสวอรัทมอร์ ต่อนิวยอร์ก

เรื่องโยงมายังวัดวชิรธรรมปทีปในตอนที่ว่า พอใกล้จะเสร็จงานสอนที่สวอรัทมอร์ ท่านมหาครูทักก็แจ้งเรื่องนิมนต์ร่วมประชุมที่เดนเวอร์ (และหลังจากนั้น จะมีงานเปิดวัดที่ชิคาโก)

เรื่องมีอยู่ว่า เวลานั้นมีวัดไทยในอเมริกา ๕ วัด คือ วัดไทยลอสแอนเจลิส วัดไทยกรุงวอชิงตัน ดีซี แล้วก็วัดวชิรธรรมปทีปนี้ กับวัดพุทธวราราม ที่เมืองเดนเวอร์ และวัดธัมมาราม ที่ชิคาโก ทั้งหมดนี้ล้วนแต่ตั้งกันมาใหม่ๆ ทั้งนั้น แล้วก็อยู่ไกลกัน

จากวัดวชิรธรรมปทีป นิวยอร์ก บนฝั่งแอตแลนติก ลงไปแวะวัดไทยฯ ดีซี จากนั้น ประมาณ ๑,๐๐๐ กม. ไปถึงวัดธัมมาราม ชิคาโก แล้วไปอีกเกือบ ๑,๕๐๐ กม. ถึงวัดพุทธวราราม เมืองเดนเวอร์ แล้วต่อไปอีกราว ๑,๓๐๐ กม. จึงไปจบถึงฝั่งแปซิฟิก ที่ลอสแอนเจลิส นี่คือการกระจายกันไปตั้งแต่สุดฝั่งตะวันออก ผ่านกลางทวีปไปจนถึงฝั่งตะวันตกของประเทศอเมริกา ผ่านทุลตลอด

ท่านเจ้าวัดทั้ง ๕ ปรึกษากันว่า การพระศาสนาที่อเมริกายังใหม่ อยู่ในขั้นตั้งต้น และอยู่กันไกลๆ อย่างนี้ ถ้าไม่ได้มีหลักอะไร

ตั้งไว้ ก็จะมีต่างคนต่างทำ อาจจะไม่เป็นผลดี น่าจะมาประชุมปรึกษาหารือกัน และจะตั้งสมัชชาสงฆ์ในสหรัฐอเมริกาขึ้น เป็นการตั้งหลักวางแนวทางไว้ ให้เริ่มต้นสดใส และเดินหน้าไปด้วยกันงดงาม

ท่านมหาครูชบอกไว้ว่า ได้นัดหมายจะไปประชุมกันที่วัดพุทธวราราม เมืองเดนเวอร์ ในเดือนมิถุนายนที่ใกล้จะถึง เป็นการประจวบพอดีจบภาคเรียนแล้ว เสร็จงานสอนที่สวอर्थมอर्थ ก็จึงขอนิมนต์ไปร่วมประชุมเพื่อให้ความรู้ความคิดความเห็นด้วย และระหว่างช่วงระยะก่อนจะถึงเวลาเดินทาง ก็ขอนิมนต์ไปพักที่วัดวชิรธรรมปทีป (Vajiradhammapadip Temple, Inc., 141 West 179th St., Bronx, N.Y. 10453)

ออกจากสวอर्थมอर्थสิ้นเดือนพอดี (๓๐ พ.ค. ๒๕๑๙) ก็มาพักที่วัดวชิรธรรมปทีป เมืองนิวยอร์ก แม้ว่าจะก่อนถึงวันประชุมจะมีเวลาไม่มาก แต่สืบเนื่องจากความสัมพันธ์เก่าที่ได้นิมนต์เทศน์ในทุกวันสำคัญมาเรื่อยๆ เป็นพื้นอยู่แล้ว ทำให้มีความสนิทสนมกลมกลืน พอมาถึง ก็ได้รับการปฏิสันถารต้อนรับอย่างสนิทสนมพร้อมใจ ทั้งจากพระสงฆ์ที่เต็มใจแน่นอนอยู่แล้ว และจากญาติโยม ตั้งแต่คณะผู้อุปถัมภ์วัด สมาคมต่างๆ ของคนไทย จนถึงชาวนิวยอร์ก และชาวเมืองใกล้เคียงผู้มีน้ำใจเต็มเปี่ยมพร้อมพร้ง

ทันทีที่มาถึงวัดวชิรธรรมปทีป ทั้งงานหนังสือที่ทำค้างตั้งแต่อยู่สวอर्थมอर्थ และการพบปะญาติโยมสนทนาและแสดงธรรม ก็ประดังและต่อเนื่องไม่ขาดสาย อาศัยว่าพระที่อยู่ประจำวัดเวลานั้นมีอริยาศัยและดูแลวัดดี จึงเป็นเครื่องช่วยเอื้อโอกาส

พระมหาครูช เจ้าอาวาส ก็เป็นผู้มีเมตตาธรรมเอาใจใส่ในการปฏิสันถาร ยิ้มแย้มเสมอ และโอภาปราศรัยอย่างดี มีความรับ

ผิดชอบ คำนึงถึงความมั่นคงของสังฆะส่วนรวม พระมหาเหล็กก็ ดำรงศีลวัตรและเอางาน ช่วยให้วัดในระยะเริ่มแรกทรงตัวอยู่และ เดินหน้าไปได้ไม่หวั่นไหว ผู้เขียนมาถึง ก็ไม่ต้องห่วงด้านอื่น เร่งทำ หนังสือต่อจากงานที่สวอรรถมอริได้ทันที

พอถึงวันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๕๑๙ หนังสือ *คู่มือชีวิต* ที่ต่อมา เปลี่ยนชื่อเรียกใหม่ว่า *ธรรมนุญชีวิต* ซึ่งเริ่มต้นเขียนที่สวอรรถมอริ ก็เสร็จเป็นเล่มออกมารุ่นแรก ทันท่อนจะออกเดินทางจากนิวยอร์ก ไปประชุมที่เดนเวอร์ ทั้งนี้โดยได้อาศัยเรี่ยวแรงของคุณบุญเลิศ โภธิณี ที่มาด้วยกัน และชาววัด โดยเฉพาะคุณสารัช ในการโรเนียว เย็บเล่ม เป็นต้น

รุ่งขึ้น ๑๙ มิถุนายน ตอนเย็นก็จะถึงกำหนดเวลาออกเดินทาง ไปประชุมที่เดนเวอร์ แต่พอตะวันบ่าย พระมหาครุฑ เจ้าอาวาส ได้ บอกแจ้งให้ทราบความประสงค์ของวัด แล้วคณะผู้อุปถัมภ์วัด มี ม.ร.ว. จันทรมศิริโชค จันทรทัต เป็นประธาน ก็ถวายหนังสือขอ อาราธนาให้อยู่ปฏิบัติศาสนกิจที่วัดชิวธรรมปทีป ซึ่งหมายความว่า เมื่อไปประชุมที่เดนเวอร์แล้ว ก็นิมนต์กลับมาอยู่ที่วัดชิวธรรม ปทีปต่อไปอีก

เมื่อได้รับหนังสือนิมนต์อย่างนั้น เป็นการกระชั้นชิด จึงได้แต่ อนุโมทนาและขอว่า เอาไว้กลับมาจากเดนเวอร์แล้ว จึงค่อยหารื้อ กันใหม่ เพราะถึงอย่างไร ตัวเครื่องบินไปกลับเมืองไทยที่มีอยู่ (ของ Air Siam*) ก็ต้องมาขึ้นเครื่องบินแถบนี้อยู่แล้ว

* บริษัท แอร์สยาม จำกัด (Air Siam) ล้มในช่วงสิ้นปี ๒๕๑๙ เป็นเหตุให้ตอนเดินทาง กลับเมืองไทย ต้องผจญภัยเล็กน้อย โดยต้องแวะกรุงลอนดอน และมาโดยเครื่องบิน ของ บริษัท การบินไทย จำกัด (Thai International)

ออกมาเป็นสมัชชาสงฆ์ไทยฯ

ที่นี่ ข้ามาไปดูแลเหตุการณ์ที่เมืองเดนเวอร์ รุ่งขึ้น วันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๑๙ เข้า มีพิธีสวดชยันโต ยกป้ายและติดธงธรรมจักรของวัดพุทธวราราม ให้เป็นมงคลวาระตามกำหนดของท่านเจ้าอาวาส คือพระอาจารย์มหาโสภิน โสปาโก นามโท เสร็จแล้วจึงเริ่มประชุม โดยได้นิมนต์ท่านเจ้าคุณพระศรีสมโพธิ (ต่อมาคือ พระราชรัตนเมธี เจ้าอาวาสวัดคฤหบดี ซึ่งถึงมรณภาพในปี ๒๕๕๒) ผู้มีพรรษาอายุกาลสูงสุด เป็นประธานที่ประชุม และมีพระเถระองค์แทนของวัดต่างๆ มาพร้อมกัน ได้แก่ พระสุธีรัตนภรณ์ (คือ ท่านเจ้าคุณพระพรหมวชิรญาณในปัจจุบัน, แห่งวัดที่ต่อมาชื่อว่า วัดธัมมาราม ชิคาโก) พระมหาโสภิน นามโท (วัดพุทธวราราม เดนเวอร์) พระครูพิมลสริกิจ (วัดไทย LA) พระมหาสุรศักดิ์ ชีวานนุโท (คือ ท่านเจ้าคุณพระวิเทศธรรมรังษีในปัจจุบัน, แห่งวัดไทยกรุงวอชิงตัน ดีซี) พระมหาครุฑ จิรสสุโต (วัดวชิรธรรมปทีป นิวยอร์ก) พร้อมด้วยพระมหาเหล็ก พระมหาบุญมา และพระครูปลัดสมนึก แล้วก็ปรึกษาหารือพิจารณาความกันไป ๕ วัน จนกระทั่งปิดการประชุมในวันที่ ๒๔ มิถุนายน

ผลของการประชุมครั้งนี้ ว่าโดยรวบยอด ก็คือ การตั้ง หรือ การทำให้เกิด “สมัชชาสงฆ์ไทย ในสหรัฐอเมริกา” (The Council of Thai Bhikkhus in USA, Inc.) ที่ดำรงอยู่ยืนยาวมาเป็นหลักของกิจการพระศาสนาที่อเมริกา (มหาเถรสมาคมมีมติรับทราบและอนุโมทนาการตั้งสมัชชาฯ นี้ ในช่วงปลายเดือนธันวาคม ๒๕๒๑) โดยมีท่านเจ้าคุณพระเทพกิตติโสภณเป็นประธานในบัดนี้

กลับจากเดนเวอร์ ระหว่างทาง ถึงชิคาโก ท่านเจ้าคุณศรีสมโพธิและผู้เขียน ได้ลงแวะกับท่านเจ้าคุณพระสุธีรัตนวราภรณ์ (ปัจจุบันคือท่านเจ้าคุณพระพรหมวชิรญาณ) และไปเยี่ยมวัดของท่านที่กำลังก่อสร้างสร้างตัวอยู่ เวลานั้นกำลังดำเนินการซื้อโบสถ์ฝรั่ง (แห่งก่อน ไม่ใช่ที่ปัจจุบัน) เพื่อจะจัดปรับตัดแปลงเป็นที่ตั้งวัด ญาติโยมจัดให้ค้างแรม ๒ คืน แล้วเดินทางต่อกลับมาถึงวัดวชิรธรรมปทีป ๒๘ มิถุนายน

กิจกรรมที่วัดวชิรธรรมปทีปในยุคต้น

พอมาถึงวัดวชิรธรรมปทีป ก็เข้าสู่กระแสของงานการและกิจกรรม ทั้งนี้เพราะว่า วัดวชิรธรรมปทีป ก็เช่นเดียวกับวัดอื่นๆ ในอเมริกาเวลานั้น แม้จะตั้งกันขึ้นใหม่ๆ แต่เกิดจากความต้องการของประชาชนสร้างกันขึ้นมา ดังนั้น จึงเป็นศูนย์กลางของชุมชนไทย ซึ่งมีขึ้นเพื่อสนองความต้องการทั้งทางพระศาสนา เรื่องบุญกุศล ความต้องการทางจิตใจ และทางวัฒนธรรมประเพณี รวมทั้งเป็นที่แสดงออกของความเป็นไทย

แม้ว่าตามปกติตัวผู้เขียนเองจะพอใจอยู่เฉยๆ และถึงจะขอให้การต้อนรับพบปะญาติโยมทั่วไป ที่มาเยี่ยมวัด มาปรึกษาปัญหาชีวิต เป็นต้น เป็นเรื่องของพระที่อยู่ประจำวัด โดยเฉพาะพระมหาครูฑ เจ้าวัดผู้สามารถถนัดอยู่แล้ว แต่ก็หนีไม่พ้น เพราะมีกิจนิมนต์งานทำบุญเลี้ยงพระ ทั้งที่วัดและตามบ้านกันไม่ขาดระยะ

แต่นั้นยังเป็นรายการจร ส่วนที่แน่นอนก็คือกิจกรรมประจำวัดประจำวัน ทุกวันสวดสัปดาห์และวันหยุดงาน ญาติโยมก็มีวัด

เป็นที่ทำบุญและมาพบปะสังสรรค์กันเป็นประจำ นอกจากนำอาหารมาถวาย และสังสรรค์เลี้ยงกันเอง ก็สนทนากับพระ จัดให้มีเทศน์มีการสนทนาธรรมบ้าง

ยิ่งกว่านั้น ยังมีกิจการสำคัญที่เป็นหลักฐานลงลึกระยะยาว คือโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ที่สอนลูกหลานไทย ให้รู้เข้าใจ พระพุทธศาสนา วัฒนธรรมไทย และภาษาไทย การมีโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์นี้ ยิ่งทำให้ญาติโยมแน่นแฟ้นกับวัดมากขึ้น พ่อแม่ผู้ใหญ่นำลูกหลานมาโรงเรียน เมื่อเด็กเข้าชั้นเรียน ผู้ใหญ่ต้องอยู่รอรับเด็กกลับบ้าน ก็สังสรรค์กันเองบ้าง สนทนากับพระ หรือร่วมกิจกรรมทางธรรมที่วัดจัดขึ้นบ้าง บรรยากาศที่วัดจึงมีลักษณะพิเศษที่คึกคักมีชีวิตชีวาอยู่เสมอในทางที่เกื้อกูลและเป็นคุณ

นอกจากนั้น ท่านที่มีลูกหลานรุ่นเล็ก เมื่อพี่ๆ เข้าชั้นเรียน เด็กเล็กก็เล่นอยู่ใกล้คุณพ่อคุณแม่ที่สังสรรค์กันหรือมาคุยกับพระ ทำให้เด็กคุ้นวัดคุ้นผู้คนที่เป็นสาธุชนและคุ้นกับพระตั้งแต่ปฐมวัย ยังจำได้ดี เป็นภาพติดตาในยุคนั้น ก็คือ คุณชายจันทรวรม คุณกาญจนา และคุณตุ้ย มีลูกชายลูกหญิงอายุ ๑-๒ ขวบ มาเดินไปเดินมา ได้สังสรรค์กับพระและพวกลุงป้าหน้าอาผู้ใหญ่เป็นประจำ

พร้อมกันนี้ คนไทยในเมืองใหญ่ๆ อย่างนิวยอร์กนี้ ก็มีการรวมตัว จัดตั้งเป็นสมาคม เป็นชมรมต่างๆ มีทั้งชมรมชาวเหนือ ชมรมทักษิณ ชมรมอีสาน ชมรมจุฬาฯ ชมรมธรรมศาสตร์ ชมรมเกษตรศาสตร์ รวมทั้งชมรมนักกอล์ฟไทยวันอาทิตย์

สมาคมคนไทย และชมรมทั้งหลาย ถึงจะไม่ตั้งอยู่ที่วัด ก็ใช้วัดเป็นที่นัดหมายกันบ้าง เป็นที่พบปะหรือประชุมกันบ้าง ตลอดจนเป็นที่ประสานงานและทำงานบางอย่าง บางทีพระก็ได้เกื้อกูลในงานหนังสือและเอกสาร

โดยเฉพาะด้านหนังสือและเอกสารนั้น พระมีหน้าที่ในการเผยแผ่ธรรมและเกื้อหนุนการศึกษาอยู่แล้ว จึงต้องการให้ญาติโยมทั้งที่มาวัด และในวงกว้างออกไป แม้ที่ไกลๆ ต่างรัฐ จนถึงประเทศไทย ได้ประโยชน์ทางธรรม และทราบข่าวสารกิจการของวัดไปด้วย วัดวชิรธรรมปทีปจึงได้ออกวารสารประจำฉบับหนึ่งชื่อว่า **ธรรมปทีป**

พระประจำวัดวชิรธรรมปทีปในยุคต้น

งานกว้างออกไปอย่างนี้ พระมหาครูฑ และพระมหาเหล็ก ที่เป็นพระประจำวัด ๒ องค์คงไม่ไหว จึงต้องเล่าแทรกว่า ได้มีการเพิ่มกำลังพระด้วยเหมือนกัน คือ ก่อนเข้าพรรษาปีนั้น พอถึงวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๑๙ พระภิกษุ ๓ รูป ที่ทางวัดขอนิมนต์มาปฏิบัติศาสนกิจก็มาถึง คือ พระมหาสมบุรณ์ โชติธวาทิต พระมหาหุ่นชุตินุญโร และพระมหาจำรัส จิตสิริ (หลังออกพรรษา จะมีมาเพิ่มอีก ๑ รูป คือ พระมหาเหรียญ กลุยาณเมธี ซึ่งเดินทางถึงในวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๑๙*)

* ในยุคแรกของวัด มีพระเถระชาวอเมริกันที่พักอยู่ค่อนข้างยาวนาน ได้แก่ เริ่มแรกสามเถระ Sanghamitta (Robert Martin) นักศึกษาที่จะทำปริญญาเอก ซึ่งบวชพำนักอยู่ช่วงต้นตั้งแต่ก่อนผู้เขียนไปที่นั่น และลาสิกขาไปเมื่อ ๑๘ มิ.ย. ๒๕๑๙ และพระ Santacitto ซึ่งบวชอยู่ที่วัดป่ามหาชาติ จ.อุบลราชธานี และเดินทางมาเยี่ยมโยมมารดาบิดา ที่ Brooklyn หลังจากพักอยู่ที่บ้านโยม ๓ สัปดาห์ ได้มาพักเป็นอาคันตุกะที่วัดวชิรธรรมปทีป ตั้งแต่ ๘ ธ.ค. อยู่สลับที่วัดกับที่บ้านโยมจนจนจะเข้าพรรษา ก.ค. ๒๕๒๐ นับว่านานพอสมควร ทำให้มีการออกบิดนเทศาตในบางจุดตามถิ่นบ้านญาติโยมสุดแต่นัดหมายกันนิมนต์ไป (ท่านเจ้าคุณราชสุเมธราชาร์ย [Ajahn Sumedho] เจ้าอาวาสวัดอมราวดี ลอนดอน ก็เคยมาแวะพักระหว่างเดินทางผ่านเมื่อ ๑ มิ.ย. ๒๕๑๙)

ในวันเดียวกันนั่นเอง คือ ๗ ก.ค. ๒๕๑๙ ท่านเจ้าคุณพระศรีสมโพธิ ซึ่งได้เดินทางมานิวยอร์กตั้งแต่ ๑๒ เม.ย. ๒๕๑๙ ในกิจเกี่ยวกับอีกวัดหนึ่งที่สืบเนื่องจากเก่า คือวัดพุทธศาสน์ ที่ต่อมาเป็นวัดอุษาพุทธยาราม และได้มาพักอยู่ที่วัดวชิรธรรมปิปปในระหว่างที่ตามดูแลเกี่ยวกับเรื่องของวัดนั้น ก็เดินทางกลับไปจำพรรษาในเมืองไทย

ดังนั้น พอถึงวันเข้าพรรษาที่ ๒ ของวัดวชิรธรรมปิปป ณ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๑๙ จึงมีพระภิกษุผู้ปฏิบัติศาสนกิจประจำวัด ๕ รูป (พระมหาครุฑ พระมหาเหล็ก พระมหาสมบุรณ์ พระมหารุ่งน และพระมหาจำรัส) เมื่อนับผู้เขียนนี้ด้วยก็เป็นพระจำพรรษา ๖ รูป

เหตุที่ผู้เขียนไม่นับตัวเองเข้าร่วมด้วยนั้น เป็นไปตามที่ได้ทำความเข้าใจกับทางวัดทั้งพระและญาติโยม คล้ายๆ เป็นเงื่อนไขในการรับอาราธนาอยู่ที่วัดแล้วว่า การที่ผู้เขียนนี้เดินทางจากเมืองไทยมาสหรัฐอเมริกา ก็เพื่อตัดภาระด้านงานบริหารและธุรการพร้อมกับจะได้ทำงานวิชาการที่คั่งค้าง จึงขอไม่รับภาระผูกพันเข้าตัวอีก และจะได้หาโอกาสเขียนหนังสือต่อ แต่เมื่อจะอยู่ ก็ต้องทำอะไรให้เป็นประโยชน์แก่วัดเป็นขึ้นเป็นอัน โดยอยู่ในฐานะเป็นพระอาคันตุกะเท่านั้น ทั้งนี้รวมไปถึงการที่จะให้สถานะความเป็นเจ้าอาวาสของพระมหาครุฑปรากฏบทบาทเด่นชัดต่อไป เช่นในการเป็นองค์ครองกุฏิ เป็นต้น โดยไม่ผูกมัดบังคับไปเสีย

ต่อมา พบในเอกสารของวัดว่า ทางวัดได้ตั้งผู้เขียนเป็นกรรมการอุปถัมภ์ที่ปรึกษาภิกษุติเมศศักดิ์ แต่ผู้เขียนเองจำไม่ได้ รู้แต่ว่า นับตัวเองเป็นพระอาคันตุกะ

โยมวัดวชิรธรรมปทีปในยุคต้น

เรื่องของวัดนั้น เมื่อพูดถึงพระประจำแล้ว ก็ต้องพูดถึงพุทธบริษัทฝ่ายคฤหัสถ์ญาติโยมด้วย เฉพาะอย่างยิ่ง วัดในอเมริกายุคแรกนั้น ญาติโยมริเริ่มหาทางตั้งขึ้นมาและเป็นกำลังหลักยืนตัวอยู่ ส่วนพระก็มาเป็นแกนให้ และบางทีก็แค่จรหรือชั่วคราวผ่านๆ

สำหรับที่นวยอร์คนี้ คฤหัสถ์ญาติโยมก็ได้ริเริ่ม และร่วมกันสร้างวัด ตลอดจนนิมนต์พระมา

แต่ข้อสำคัญก็คือ เมื่อได้พระมาแล้ว มีศูนย์รวมของงานบุญ ทำให้งานสร้างวัดก้าวไปได้แข็งขันขึ้น แต่ก็ประสบปัญหาเรื่องที่ตั้งวัด ต้องชวนช่วยในการที่จะจัดหาสถานที่ใหม่ให้เหมาะ หากันแล้วหากันอีก และยืดเยื้อยาวนาน กว่าจะลงตัวได้

วัดวชิรธรรมปทีปในยุคแรกที่ Bronx เป็นเพียงบ้านขนาดย่อมหลังหนึ่ง ญาติโยมที่ร่วมกันสร้างวัดมา ก็รวมกำลังมีความสามัคคีกันแน่นแฟ้น และมาจัดทำมาร่วมกิจกรรมกันสม่ำเสมอ ยาว เหมือนเป็นคนในครอบครัวเดียวกัน ท่านที่ผู้เขียนพบแต่ต้นส่วนมากก็เจอกันจนกลับเมืองไทย เว้นแต่บางท่านที่กลับไปอยู่เมืองไทยเสียก่อน

เริ่มแต่โยมผู้อุปถัมภ์วัด หรือจะเป็นกรรมการวัด ก็ไม่ใช่เป็นแบบผู้รับเชิญมาเป็นเกียรติ แต่คือผู้ที่เป็นเจ้าของเรื่องเองแท้ๆ ขอเอ่ยนามทวนความหลังไว้บ้าง (ไม่ออกชื่อสกุล) ดังเช่น คุณชายจันทร์แรม คุณอินอ่อน โยมปรีชา คุณถวิล คุณชูพิศ คุณสนิท คุณอัจฉรา คุณท่าน คุณจรรยา คุณदनัย คุณอรพินท์ คุณสุชาติ คุณศรีประไพ คุณกิตติ คุณหมอรณกร คุณพัลลภ คุณหมอยุทธนา คุณ

ประวิติวงศ์ คุณสุปราณี คุณอาทิตย์ โยมคู่ย (เรียกกันแต่ชื่อเล่นจน
 นึกชื่อจริงไม่ออก) คุณวชิรายุ บางท่านก็เป็นนายกสมาคม หรือ
 ประธานชมรม เช่น คุณหมอนิพนธ์ คุณหมอโพธิ์ทอง คุณสมัค
 คุณทองศักดิ์ คุณวิศิษฐ์ คุณสุรัต

ผู้ศรัทธาใกล้ชีวิตดังอีกมากมาย อย่าง Dr. Aung Thien
 (U Aung-Thien, เป็นกรรมการอุปถัมภ์ที่ปรึกษาของวัด) คุณลำดวน
 โยมวลี คุณกาญจนา อาจารย์ศรีทัตติม คุณโรส คุณวิน คุณปรีชา
 คุณประยูรศรี คุณบุญเจิด คุณฉันทนิตร คุณบุญขวัญ คุณศรีวิศาล
 คุณพิเชษฐ คุณใจรัก คุณสังจา คุณขวัญใจ คุณอุษา คุณกองทัพ
 คุณเรวัต คุณประกอบ คุณรุจิรา คุณสาธิต คุณอัมพร คุณอนุวิจณ์
 และกำลังใหญ่สำคัญก็คือญาติโยมพยาบาลมากมาย ดังเช่น
 คุณพรเพียร คุณมะตุม โยมเผธิญ คุณกัญญา คุณละออง คุณเกษิณี
 คุณสมภักดิ์ ฯลฯ แล้วก็ศิษย์เก่ามหาจุฬาฯ ดังเช่น คุณชอ คุณเคลื่อน
 คุณสนอง คุณสมพงษ์ คุณบุญมี คุณทองคำ

นอกจากญาติโยมคนไทยครอบครัวไทยแล้ว ครอบครัว
 อเมริกัน-ไทยก็มี ที่คุ้นกันมากในหมู่ญาติโยมวัด ก็คือโยมนวนเพ็ญ
 ซึ่งสามี คือ Mr. James L. Purdy ก็เป็นกรรมการอุปถัมภ์ที่ปรึกษา
 ของวัดด้วย แล้วก็มีคุณเจลา สองครอบครัวนี้อยู่แค่ NJ ส่วนที่ไกล
 ออกไปหน่อย คู่ที่เคยกับพระบางองค์ นิมนต์พระไปพักรวมเป็น
 ครั้งคราว ได้แก่ ครอบครัว Herricks ในรัฐ Massachusetts

ในพรรษาแรกที่คุณเขียนเริ่มพักที่นี้ ทางฝ่ายโยม มีคุณถวิล สุข
 กสิกร และคุณสนิท ศรีสุโร ได้รับเลือกตั้งเป็นกรรมการอำนวยการ
 ร่วมคณะกับฝ่ายพระที่ทุกรูปมีฐานะเป็นกรรมการอำนวยการ
 (หมายถึงพระที่อยู่ประจำ ไม่รวมถึงผู้เขียนที่ขอเป็นแค่อาคันตุกะ)

เวลาผ่านมา ๓๔ ปี หลายท่านยกครอบครัวกลับมาอยู่เมืองไทยแล้ว บางท่านย้ายถิ่น บางท่านลี้ภัยถึงอายุชั้ย ขณะที่บางท่าน ถึงไปนิวยอร์กวันนี้ คิดว่าก็ยังพบได้ที่วัดวชิรธรรมปทีปนั้น เช่น โยมสนธิ โยมอัศจรรย์ คุณสุชาติ และคุณศรีประไพ

พระอาคันตุกะวัดวชิรธรรมปทีปในยุคต้น

สำหรับตัวผู้เขียนนี้ เมื่อพำนักที่วัดวชิรธรรมปทีป นอกจากต้องร่วมมือช่วยเขียนอะไรๆ ให้แก่วารสาร *ธรรมปทีป* ที่ว่านั้นแล้ว ตัวเองคิดถึงหนังสือธรรมอันควรจะมี ที่จะให้ญาติโยมรู้เข้าใจหลักพระพุทธศาสนา ได้ประโยชน์จากพระจากวัดมากยิ่งขึ้น ก็จึงเขียนและเรียบเรียงหนังสือธรรมขึ้นมาตามกำลัง

พอถึงเดือนธันวาคม (วันที่ ๒๙) ก่อนสิ้นปี ๒๕๑๙ ก็ได้พิมพ์หนังสือขึ้นมาเสร็จอีกเล่มหนึ่ง ใช้ชื่อในขณะนั้นว่า *พระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎก* (ปัจจุบันมีชื่อใหม่ว่า *อมฤตพจนาน*) นับว่าเป็นหนังสือเล่มที่ ๒ ที่เสร็จที่วัดวชิรธรรมปทีป ซึ่งพิมพ์ด้วยเครื่องพิมพ์กำลังมือของพระที่วัดนั้น ต่อจาก *คู่มือชีวิต*

ในบรรดาพระที่มาเพิ่มใหม่นั้น พระมหาจรัสเป็นผู้ถนัดในงานพิมพ์หนังสือ อีกทั้งเป็นผู้ที่ขยันอย่างยิ่งด้วย จึงช่วยงานทำหนังสือได้มากมาย

อยู่ไปๆ งานก็เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ต่อมา มีผู้สนใจอยากเรียนภาษาบาลี มีทั้งคนไทยและชาวถิ่น พระและชาววัดบางท่านก็ขอให้ตั้งชั้นเรียนภาษาบาลี ก็เลยมีการสอนภาษาบาลีด้วยภาษาอังกฤษเป็นสื่อ เริ่มแต่ ๔ ต.ค. ๒๕๑๙ เป็นเหตุให้เขียนหนังสือเรียนบาลีฉบับภาษาอังกฤษขึ้นมาเป็นตอนๆ แล้วแต่จะสอนไปถึงไหน

ถึงแม้การสอนบาลียังไม่จบหลักสูตร มีแต่ “handouts” ที่เก็บใส่แฟ้มไว้ ยังไม่ได้รวมพิมพ์เป็นเล่มหนังสือ แต่ระหว่างนั้นเมื่อมีเรื่องอะไรที่คิดว่าน่ารู้ ก็ได้เขียนเป็นเรื่องเฉพาะขึ้นมา จบเป็นเรื่องๆ ก็จึงมีหนังสือเล่มเล็กๆ น้อยๆ เกิดขึ้นอีก โดยเฉพาะเรื่อง “Applications and Meanings of the Term *Dhamma*” ที่เขียนไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ เหมือนกัน แต่เพิ่งมาพิมพ์ในเมืองไทยในปี ๒๕๕๐ นี้เอง รวมอยู่ในหนังสือ *Vision of the Dhamma*

แล้วก็ได้ประมวลเรียบเรียงพุทธประวัติภาษาบาลีฉบับง่ายอย่างย่อไว้ เพื่อให้เรียนภาษาบาลีผ่านพุทธประวัติ ก็เสร็จที่วัดวชิรธรรมปทีปในช่วงนั้น แต่ยังเป็นตัวเขียนลายมือ ยังไม่มีเวลาจะจัดการอะไรอีกจนบัดนี้

คนเก่าๆ ทุกคน และแม้คนกลางเก่ากลางใหม่ ที่ไปวัดวชิรธรรมปทีป เมื่อรู้จักโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ก็น่าจะรู้จักคุณครูเกษร บิลอารีย์ กันทั้งนั้น เพราะคุณครูเกษร สอนและเป็นหลักเป็นแกนของโรงเรียนนี้มาแต่ต้น นอกจากสอนเด็กแล้ว เธอก็ดูแลอุปถัมภ์บำรุงวัดและพระสงฆ์ไปด้วย

เมื่อผู้เขียนกลับเมืองไทยไปนานแล้ว (ตั้งแต่ปี ๒๕๒๑) อยู่มาวันหนึ่ง ใน พ.ศ. ๒๕๒๓ คุณครูเกษร บิลอารีย์ ได้ไปพบที่วัดในกรุงเทพฯ บอกว่าเธอมาจากอเมริกาเพราะเรื่องการเจ็บป่วยของมารดา และขณะนั้นมารดาได้ถึงแก่กรรมแล้ว เธอขอธรรมกถาไปพิมพ์เป็นหนังสือธรรมทานอุทิศแก่มารดา ก็เลยเป็นต้นเรื่องให้เกิดหนังสือที่ชื่อว่า *ทำอย่างไรจะหายโกรธ* ซึ่งคุณครูเกษร บิลอารีย์ เป็นผู้พิมพ์ครั้งแรก ในวาระทำบุญ ๑๐๐ วัน อุทิศแก่มารดา คือ คุณแม่สมศรี บัณฑิตพิทยทอง เมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๒๓

ปรากฏว่า ต่อมาผู้ชอบพิมพ์หนังสือเล่มนี้กันมาก สถิติบอกว่าพิมพ์แล้วกว่า ๑๓๐ ครั้ง และขณะนี้มีการแปลภาษาอังกฤษด้วย

เรื่องนี้นำมาเล่าไว้ เพราะได้ข่าวจากอเมริกาว่า คุณครูเกษร ประสพชะตากรรม ถูกคนร้ายที่เข้าไปปล้นหรือขโมยของในร้านค้าแห่งหนึ่ง ใช้ปืนยิง กระสุนมาถูกศีรษะของเธอ อาการสาหัสกลายเป็นอัมพาต จึงขอกล่าวเป็นการระลึกถึงและเป็นอนุสรณ์ตัวอย่างหนึ่งแห่งคุณความดีของเธอ

กลับมาเรื่องเก่า เป็นอันว่า ตอนพักที่นิวยอร์ก มีแต่งานวิชาความรู้ ทั้งเขียนให้แก่วารสาร ทำหนังสือธรรมทาน และตั้งชั้นสอนบาลีที่วัดอย่างที่ว่าแล้ว

นอกจากนั้น งานบรรยายนอกสถานที่ก็ชักจะทยอยมา เช่น นิมนต์ไปพูดที่ Columbia University (๑๑ พ.ย. ๑๙ และ ๗ มี.ค. ๒๐) ที่ Jersey City College (๒๓ พ.ย. ๑๙) ที่ NYU (New York University, ๓ ธ.ค. ๑๙) ที่ Fordham University (๖ ธ.ค. ๑๙) ที่ Mercy College (๑๕ ก.พ. ๒๐) ที่ Manhattan College (๑๗ มี.ค. ๒๐) และที่ Barnard College (๒๔ มี.ค. ๒๐)

จะพูดไปก็ต้องว่าแปลก คือ ที่ไปพูดที่นั่นที่นั่น ถ้าไม่พบในบันทึก ก็นึกไม่ออก ลืมไปแล้วแทบหมดสิ้น จำได้แห่งเดียวแต่ที่ Fordham University ซึ่งที่นั่นได้พูดวิจารณ์สภาพสังคมอเมริกันในเวลานั้นมาก จนกระทั่งเมื่อจบปาฐกถาแล้ว อาจารย์อเมริกันฝ่ายเจ้าภาพพูดออกปากว่าท่าน outspoken คงเพราะเขาพูดอย่างนี้ก็เลยแมนติตดู

ขยายถิ่น วัดไทย ไปมิดเวสต์

ที่ชิคาโก วัดตั้งตัวและจะเริ่มเติบโต

อีกด้านหนึ่ง ในปี ๒๕๑๙ พอลออกพรรษาได้ ๘ วัน มิงงานกุสินที่ วัดวชิรธรรมปทีป ในวันที่ ๑๖ ตุลาคม แล้ว พอลถึง ๒๓ ตุลาคม สอกรูปกับพระมหาครุฑ ก็ได้รับนิมนต์ไปงานของวัดไทยที่ชิคาโก ซึ่งเวลานั้นมีสถานที่ไม่พอที่จะรองรับพิธี ต้องไปใช้โบสถ์ญี่ปุ่น

ที่เมืองชิคาโกนี้ ก็กำลังเริ่มงานสร้างวัดกันใหม่ๆ กำลังหาที่ตั้งวัด และมีที่ท่าว่าจะซื้อโบสถ์ฝรั่ง เมื่อผู้เขียนไปชิคาโกคราวนั้น ทางวัดก็พาไปดู และต่อมา เมื่อได้รับนิมนต์ไปครั้งที่ ๒ ในวันขึ้นปีใหม่ ๑ มกราคม ๒๕๒๐ วัดธัมมมารามก็เข้าอยู่ในที่ตั้งใหม่แล้ว คือในอาคารโบสถ์ฝรั่ง ณ 1000 Hoyne Avenue

การเข้าอยู่ใหม่ในสถานที่ตั้งที่ได้มาเป็นตัววัดขึ้นใหม่ ในเวลาที่เหมือนกับเป็นการรับปีใหม่นี้ นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่ทำให้ปีใหม่ ๒๕๒๐ เป็นระยะเวลาแห่งงานสร้างและพัฒนาวัด และอาศัยว่า เจ้าวัด คือท่านเจ้าคุณสุธีรัตนาภรณ์ เป็นนักทำงานที่สามารถและสุขุม จึงทำให้วัดปรากฏสถานะเด่นชัดขึ้นมา และนำวัดให้เจริญเติบโตและขยายกิจการออกไปอย่างกว้างขวางและเร็วไวอย่างเห็นจริงเห็นจัง

ที่วัดวชิรธรรมปทีปมีวารสาร *ธรรมปทีป* ฉับไค ที่วัดธัมมารามก็มี *ธัมโมภาส* ฉับนั้น (ชื่อทั้งสองก็มีคำแปลคล้ายกัน) และท่านเจ้าคุณสุธีรัตนภรณ์ก็เป็นนักทำหนังสืออยู่แล้ว ดังนั้น นอกจากทำวารสารแล้ว ก็วางแผนจะพิมพ์หนังสือขึ้นนี้เผยแพร่ด้วย ผู้เขียนไปงานบุญปีใหม่ที่ซิดาโกสสองวัน ขากลับมีงานฝากด้านหนังสือทั้งระยะสั้นระยะยาวพ่วงมาทำที่นิวยอร์ก ๔-๕ เรื่อง

อย่างไรก็ตาม ในช่วงต้นปี ๒๕๒๐ สถานการณ์ติดขัดขัดอันจนบางที่แทบจะวิกฤติ ได้เกิดขึ้น ในขณะที่ผู้เขียนเองก็ต้องเข็นตัวให้ไปกันได้กับความเจ็บป่วยประจำตัวที่กำลังขึ้นอีก ทั้งปัญหาโรคท้องเสีย อากาศไอ เจ็บหน้าอก เสมหะมีเลือด (อย่างน้อยมีอาการตั้งแต่ ๑๒ ต.ค.) และที่ร้ายมากคือมาสตอยด์อักเสบเรื้อรัง โดยมีคุณหมอนิพนธ์ และคุณหมอโพธิ์ทอง คอยเอาใจใส่ดูแลรักษา ให้นยา ตลอดจนพาไปตรวจที่โรงพยาบาลฝรั่ง (Gouverneur Hospital; Lincoln Hospital) พร้อมกับที่ทางเมืองไทย โยมก็ขอมว่าควรจะกลับเมืองไทยเสียที จึงได้ปรารภกับพระว่าน่าจะกลับไปเมืองไทยก่อนวันสงกรานต์

แต่ในเวลาเดียวกันนั้น วัดทั้งหลายในอเมริกา ซึ่งยังอยู่ในระยะตั้งตัวและเริ่มก้าวกันไป ก็เจออุปสรรคและประสบปัญหาต่างๆ อย่างน้อยก็ขาดแคลนกำลังทำงาน

ที่ผู้เขียนมีอาการทางปอดและหลอดลมนั้น ก็เป็นเรื่องค่อนข้างธรรมดาของความเป็นคนไข้โรคตลอดกาล แต่ผู้ที่เป็นโรคสำคัญขึ้นมาจริงๆ กลับเป็นรูปอื่น

เรื่องก็คือ ในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๑๙ พระมหาสมบุญธรรมซึ่ง

เพิ่งมาจากเมืองไทยเมื่อเข้าพรรษา ต้องเข้าพักในโรงพยาบาล และถึงวันที่ ๔ ธ.ค. ก็ได้รับการวินิจฉัยว่าเป็น TB คือวัณโรค (แต่ปีต่อมาช่วง ก.ย. ๒๐ ผู้เขียนเองก็ถูกคุณหมอกำหนดให้ฉันยา INH)

ตัวข้าบเดียวอยู่กับโรคาก็ให้ไปช่วยเข็นวัดในอเมริกา

ประจวบกับเหตุการณ์ ๖ ตุลา ปี ๑๙ ในเมืองไทย เพิ่งผ่านไปไม่นาน ก็ส่งผลกระทบบางวัดโดยอ้อม ตั้งแต่เดือนมกราคม ตลอดมาถึงเมษายน ได้รับแจ้งว่า พระที่วัดไทยลอสแอนเจลิสได้กลับไปเมืองไทยเกือบหมด เหลืออยู่เพียง ๒ รูป โยมกรรมการวัดโทร.ไปหาผู้เขียนที่นิวยอร์ก บอกว่า ทั้งพระสงฆ์และกรรมการวัดได้ประชุมกันมีมติให้ฉันมนต์ผู้เขียนไปอยู่ที่นั่น

เรื่องยืดเยื้อมาจนในที่สุด ท่านเจ้าคุณมงคลราชมุนีที่เป็นเจ้าอาวาสที่นั่น แต่ตอนนั้นได้กลับไปเมืองไทย ส่งจดหมายมายังผู้เขียนบอกว่า ได้ปรึกษาพระผู้ใหญ่ที่ดูแลการพระศาสนาในต่างประเทศแล้ว ขอให้ผู้เขียนช่วยมาอยู่ที่วัด LA ๑ พรรษา

แต่ปัญหาใหม่มีแต่ที่ LA พอได้รับหนังสือจากท่านเจ้าคุณมงคลราชมุนีในวันที่ ๗ เมษายน รุ่งขึ้นวันที่ ๘ เมษายน ก็มีหนังสือด่วนจากพระมหาครุฑ ซึ่งได้เดินทางไปเมืองไทยตั้งแต่วันที่ ๒ มีนาคม เพื่อเยี่ยมโยมมารดาที่ป่วยหนัก

พระมหาครุฑแจ้งมาว่า ท่านได้ยื่นหนังสือต่อสมเด็จพระญาณสังวร ปวงศาสดาจารย์ เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ แล้วจากตำแหน่งประธานกรรมการวัดวชิรธรรมปทีป (คือที่เรียกอย่างไทยว่าตำแหน่งเจ้าอาวาส)

ที่วัดวชิรธรรมปทีปนี้ คุณถวิล และคุณชูพิศ ซึ่งเป็นกำลัง

ใหญ่ยิ่งท่านหนึ่งของวัด ก็เพิ่งอพยพครอบครัวกลับไปอยู่เมืองไทย เมื่อปลายเดือนกุมภาพันธ์ (ต่อด้วยคุณกิตติ ก็กลับไปอยู่เมืองไทย ในวันที่ ๔ มีนาคม)

ญาติโยมพุทธบริษัทที่นิวยอร์กบอกว่าจำเป็นต้องขอนิมนต์ผู้เขียนอยู่ที่วัดวชิรธรรมปทีป โดยเฉพาะชมรมจุฬาฯ ซึ่งตอนนั้นมี คุณหมอนิพนธ์ สุทธิวิเศษศรี เป็นประธาน ได้ดำเนินการเอาจริง เอาจังอย่างมากในการนิมนต์ให้ผู้เขียนอยู่

ในระยาะนี้ ก็มีเสียงส่งต่อและโอบอกมาจากเมืองไทยว่า พระผู้ใหญ่มีความประสงค์และสนับสนุนให้ผู้เขียนอยู่เพื่อศาสนกิจ ในอเมริกาไปก่อน

วัดเพิ่งเจอเรื่องพระมหาครุฑลาจากตำแหน่งในวันที่ ๘ (ก็คือท่านไปลาสิกขาที่เมืองไทยตอนปลายเดือนมีนาคม) ขณะที่ยัง อยู่ในภาวะกระชั้นจวนแจ้างกันอยู่ ก็ถึงเวลาที่นัดหมายไว้ให้มีการประชุมสมัชชาสงฆ์ไทยฯ ที่วัดไทยกรุงวอชิงตัน ดีซี ในวันที่ ๑๑ เมษายน ๒๕๒๐ ซึ่งเป็นการประชุมครั้งแรกหลังการก่อตั้ง โดยมีเป้าหมายจะจัดทำเรื่อง bylaw ให้เรียบร้อยลงตัว

สำหรับผู้เขียน ได้บอกไว้แล้วแต่ต้นว่าขออยู่อย่างพระ อาคันตูกะเท่านั้น ดังนั้น ตั้งแต่พระมหาครุฑออกเดินทางไปเมืองไทย ก็ให้เป็นเรื่องของพระที่มาอยู่ประจำจะต้องเอารูปหนึ่งทำหน้าที่เหมือนดังรักษาการ และได้พระมหาเหรียญ ซึ่งเป็นรองประธาน กรรมการอำนวยการ คล้ายกับรองเจ้าอาวาส รับภาระนี้ เมื่อพระมหาครุฑออกจากตำแหน่งอย่างนี้แล้ว ก็ให้พระมหาเหรียญนั้น แหละรั้งตำแหน่งไปก่อน แต่ในเรื่องสมัชชาฯ ผู้เขียนไม่อาจเลี่ยง ก็ต้องไปร่วมประชุมอีก

(ต่อมา วันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๒๐ พระมหาเหรียญ ได้รับเลือกเป็นประธานกรรมการอำนวยการ ที่เรียกแบบไทยว่าเป็นเจ้าอาวาสวัดวิจิตรธรรมปทีป โดยมีพระมหาสมบุญ เป็นรองประธาน พระมหาจำรัสเป็นเลขานุการ และพระมหารุ่งเป็นผู้ช่วยเลขานุการ คือพระที่อยู่ประจำมีหน้าที่ครบทุกรูป และในกาลต่อมา ต่อจากพระมหาเหรียญ พระมหาสมบุญ ก็ได้เป็นประธาน)

ในการประชุมสมัชชาสงฆ์ไทยฯ ครั้งนี้ นอกจากเรื่อง bylaw แล้ว ก็มีเรื่องต่างๆ เข้ามาสู่การรับรู้และพิจารณากันอีกหลายอย่าง รวมทั้งการเตรียมงานเปิดวัดที่ชิคาโก และงานผูกสิมมาที่เดนเวอร์

ในโอกาสนี้ พระมหาโศบินก็ได้พูดทำนองเจรจาขอให้ผู้เขียนไปช่วยงานที่เดนเวอร์

สมเด็จพระเจ้า พุทธศาสนายังล่องอเมริกาครั้งแรกที่ชิคาโก

หันไปทางเมืองชิคาโก ที่ตั้งวัดธัมมาราม (เวลานั้น ยังมีนามวัดตามที่สมเด็จพระสังฆราชประธานครั้งแรกว่า “วัดวรธรรมธิตยาราม”) ซึ่งจัดปรับดัดแปลงโบสถ์ฝรั่งขึ้นมาและเข้าไปอยู่ใหม่ เป็นที่กว้างใหญ่พอจะรับญาติโยมที่มาทำบุญและร่วมงานร่วมพิธีต่างๆ แต่มีพระอยู่ประจำเพียง ๒ รูป

ถึงวันวิสาขบูชา ๕ มิถุนายน (ปี ๒๐ มีเดือน ๘ สองหน) เพิ่งทำหนังสือ *Introduction to Buddhism* เสร็จทันแจกพอดีควบกับวารสาร *ธรรมปทีป* ในงานทำบุญ ฟังเทศน์ และกิจกรรมกุศลของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ รวมทั้งการตอบปัญหาธรรม ประกาศผลประกวดเรียงความ และมอบประกาศนียบัตร

เสร็จงานวิสาขบูชาที่วัดวชิรธรรมปทีปแล้ว ก็ต้องบินไปชิคาโกตามนิมนต์

ที่ชิคาโก นอกจากมีงานวิสาขบูชาแล้ว ก็มีการเปิดโรงเรียนพุทธศาสนาวัดอาทิตย์ด้วย พอดีเป็นระยะที่ท่านเจ้าคุณพระธรรมโกศาจารย์ (ชอบ อนุจารี, วัดราชบุรณาราม จ.ชลบุรี, ผู้ให้กำเนิดวัดพุทธวราราม แห่งเมืองเดนเวอร์) เดินทางมาอเมริกา ระหว่างทางไปเดนเวอร์ ทางวัดจึงนิมนต์ท่านเป็นประธานในพิธีและเป็นผู้กล่าวเปิดโรงเรียน

พอผ่านพิธีนี้แล้ว กำหนดงานผูกสีมาและเปิดวัดธัมมารามก็จวนเจียนเข้ามา งานของสงฆ์เกิดขึ้น ก็เป็นอันจะต้องร่วมมือตามกำลัง ผู้เขียนก็เลยต้องพักอยู่ที่ชิคาโกต่อ เขียนเรื่องวัด เรื่องสีมา เป็นต้น แล้วยังงานเอกสารการติดต่อ แจ้งข่าว เรื่องราวและคำรายงานคำกล่าวในพิธี เป็นต้น ไปๆ มาๆ ต้องโทร.ไปแจ้งทางนิวยอร์กว่ายังกลับไปสอนไม่ได้ ให้ปิดชั้นเรียนบาลีไว้ก่อน แล้วต่อมาทางชิคาโกก็ต้องขอกำลังจากวัดวชิรธรรมปทีป ให้พระมหาจรัสเดินทางมาช่วยงานพิมพ์และทำเล่มหนังสือในช่วงกระชั้นชิดนั้น

พอใกล้จะถึงงาน เป็นโอกาสว่าพระเถระวัดต่างๆ ในอเมริกาจะมาพร้อมกัน ที่วัดธัมมารามนั้น จึงมีการประชุมสมัชชาสงฆ์ไทยฯ ในวันที่ ๑๒-๑๓-๑๔ กรกฎาคม ๒๕๒๐ เพื่อแก้ไขเพิ่มเติม bylaw และตรวจแต่งคำแปลตราสารให้ยุติ

แล้ววันสำคัญก็มาถึง หลังจากคณะพระเถระจากประเทศไทย มีเจ้าประคุณสมเด็จพระธีรญาณมุนี วัดจักรวรรดิราชาวาสเป็นประธาน พร้อมด้วยพระพรหมคุณาภรณ์ พระเทพโสภณ พระศรีกิตติโสภณ (มีอาจารย์สนั่น ไชยานุกุล เป็นไวยาวัจกร) เดินทาง

มาถึงในวันที่ ๑๕ และทำสังฆกรรมถอนสีมาในตอนค่ำแล้ว วันรุ่งขึ้น ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๒๐ ก็ได้มีพิธีทักษิณิวัต ผูกสีมา และเปิดวัดธัมมาราม โดยมี ฯพณฯ เอกอัครราชทูตไทย เดินทางจากกรุงวอชิงตัน ดีซี มาเป็นประธานนำขานนิมิต

ในพิธีนี้ ซึ่งเป็นสังฆกรรมสมมติสีมาครั้งแรกในสหรัฐ ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช องค์ประธานกล่าวว่า พระพุทธศาสนาหยั่งลงอเมริกาครั้งแรกที่ชิคาโกด้วยการผูกสีมา

จากนั้นมีพิธีอุปสมบทภิกษุใหม่ ๔ รูป และบรรพชาสามเณร ๒ รูป เป็นปฐมของพัทธสีมาใหม่ โดยท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช มอบหมายให้พระพรหมคุณาภรณ์ วัดสระเกศ (คือเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ในบัดนี้) เป็นอุปัชฌาย์

วัดธัมมาราม แห่งเมืองชิคาโกนี้ นับว่าได้ก้าวหน้ามาแล้วอย่างรวดเร็ว และเมื่อตั้งขึ้นเป็นหลักฐาน ได้สำแดงตัวเป็นทางการจริงจังอย่างนี้แล้ว ก็ยังมีงานในการพัฒนาวัดและแผ่ขยายศาสนกิจบำเพ็ญประโยชน์ ที่จะต้องปฏิบัติเพิ่มมากขึ้น

เริ่มตั้งแต่ว่า พอมิพระเถรบรรพชาใหม่ ก็ต้องมีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย และที่นี้โรงเรียนพุทธศาสนาวินิตยาก็เพิ่งเริ่ม ส่วนการทำวารสารและหนังสือสื่อธรรม ตลอดจนงานเทศนา บรรยายธรรมก็จะต้องชัดเจนขึ้นมา งานเหล่านี้มิใช่จะเป็นภาระของเจ้าถิ่นเท่านั้น แต่ได้มาผูกพันผู้เขียนที่เป็นอาคันตุกะเข้าไปด้วย

ถึงวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๒๐ พอดีนพลเสริจ โยมกรรมกาภิ เป็นกำลังสำคัญของวัดธัมมาราม ๖-๗ ท่าน เช่น คุณนิพนธ์ คุณประจวบ คุณประเสริฐ คุณแพทย คุณประสงค์ ก็เข้ามาถ่าถำ

อาราธนาให้ผู้เขียนอยู่จำพรรษาที่วัดธัมมาราม ผู้เขียนเองไม่อาจ
จะตอบรับหรือปฏิเสธอย่างไรได้ ก็กล่าวอนุโมทนา แต่ขอโอกาส
ปรึกษาหารือในด้านพระ และพูดจากับทางวัดที่นิวยอร์กก่อน

พระอาคันตุกะคีนส์วัดในอเมริกาที่แรกมาในนิวยอร์ก

ตอนนั้น วันเข้าพรรษากระชั้นเข้ามาแล้ว อีก ๒ วันต่อมา
๒๕ ก.ค. ญาติโยมทางนิวยอร์ก เริ่มด้วยประธานชมรมจุฬาคือ
คุณหมอนิพนธ์ ก็โทร.มานิมนต์กลับไปนิวยอร์ก ด้วยเป็นห่วงเรื่อง
สุขภาพ จะพร้อมกับคุณหมอโพธิ์ทองเตรียมการรักษา

จากนั้น Dr. Aung Thien ก็โทร.ไป โยมสนธิก็โทร.ไป จนถึง
โยมนวนเพ็ญ เล่าถึงปัญหา และเรื่องงานเรื่องกิจการของวัดที่จะ
ต้องนิมนต์ไปแก้ไขไปจัดไปทำ

เวลาที่เหลือนิดเดียวก่อนเข้าพรรษา เป็นช่วงกาลที่ต้อง
พิจารณาอย่างหนักว่าจะฉลองศรัทธาพุทธบริษัท ๒ เมืองอย่างไร

แต่ในที่สุด ทางนิวยอร์กก็บอกมาอย่างเด็ดขาดว่า เข้าวันที่
๒๘ ก.ค. Dr. Aung Thien จะออกเดินทางจากนิวยอร์กมารับ
โดยนำตัวเครื่องบินไปถวายให้เดินทางจากชิคาโกกลับไปนิวยอร์ก
เป็นเหตุให้ต้องยับยั้ง Dr. Aung Thien โดยบอกตกลงจะกลับไป
นิวยอร์กเอง

แล้วในวันเข้าพรรษาที่ ๓๑ ก.ค. ๒๕๒๐ หลังจากพิธีทำบุญ
ถวายผ้าอาบน้ำฝนที่วัดธัมมารามเสร็จแล้ว ก็มาขึ้นเครื่องบินที่
Chicago O'hare กลับสู่นิวยอร์ก

ทั้งนี้ พร้อมด้วยคำฝากจากญาติโยมชิคาโกติดมาว่า ขอให้
๑) อยู่นิวยอร์กเพียง ๑ เดือนแล้วกลับไปจำพรรษาหลังที่ชิคาโก ๒)
ออกพรรษาแล้วให้ไปอยู่ที่ชิคาโก ๓) พรรษาต่อไปขอให้จำที่ชิคาโก

ปรากฏว่า ที่ JFK ญาติโยมมารอรับค่อนข้างคับคั่ง หลายท่านมากันทั้งครอบครัว สารานุกรมธรรมคำแดงออกมาชัดเจน ทักทายปราศรัยกันแล้ว ก็เดินทางไปอธิษฐานเข้าพรรษาที่วัดวชิรธรรมปทีป

ที่นิวยอร์ก งานหลักก็เวียนมาในเรื่องการทำหนังสือเหมือนในกาลก่อน นอกจากวารสาร *ธรรมปทีป* และข้อเขียนจรแล้ว ตอนนี้มีงานแทรกเสริม ต้องเขียนบทเรียนธรรมะภาษาอังกฤษ ชั้นกลาง ของ ร.ร.พุทธศาสนาวินอาทิตย์ มจร. ส่งไปเมืองไทยด้วย ชั้นเรียนบาลีที่ปิดลงระหว่างไปชิคาโก ยังไม่กลับพื้น แม้มีผู้ประสงค์เรียนคิดจะตั้งต้นใหม่ ก็มีที่ท่าว่าไม่สะดวก จะติดโน้นขัดนี้

ส่วนงานนิมนต์ออกไปบรรยายข้างนอกก็เริ่มมีมาอีก ได้แก่ ที่ Kean College of New Jersey (๑๐ ต.ค. ๒๐) ที่ Mercy College อีกเป็นครั้งที่ ๒ (๒๐ ต.ค. ๒๐, ครั้งก่อนเมื่อ ๑๕ ก.พ. ๒๐) ที่ Cornell University คราวเดียว ๓ รายการ (๙ และ ๑๐ พ.ย. ๒๐) และที่ Swarthmore College (๑๑ พ.ย. ๒๐)

ครั้นแล้ว ฤดูแล้งออกนอกพรรษาก็มาถึงอีก มีหนังสือนิมนต์จาก วัดธัมมาราม ชิคาโก ขอให้ไปเป็นอุปชฌาย์บวชนาคในพัทธสีมาใหม่ที่นั่น พร้อมทั้งร่วมงานบุญกฐิน

แต่พอจะออกพรรษา Dr. Aung Thien ได้รวบรวมชาวพุทธพม่ามาขอทำพิธีถวายพระไตรปิฎกและคัมภีร์ตำราพระพุทธศาสนา (ฉบับ Pali Text Society) ในวันที่ ๒๙ ต.ค. ๒๕๒๐ มีญาติโยมชาวพม่ามากันประมาณ ๓๐-๓๕ คน รวมทั้ง Mrs. Than (ภริยาของ U Thant, อดีตเลขาธิการสหประชาชาติ 1961-1971) พร้อมทั้งธิดา บุตรเขย และครอบครัว

นอคนั้นก็มีญาติโยมวัดซึ่งเป็นคนไทย กับคนอเมริกัน คนจีน คนลังกาบัง

ตอนแรก Dr. Aung Thien ทำคำกล่าวถวายว่าถวายแก่พระราชวรมนี จึงบอกให้แก้เป็นถวายแก่ the Temple หรือแก่ the Sangha แล้วแต่จะเลือกเอา

อุปัชฌาย์ใหม่ รับใบตราตั้งที่อเมริกา

จากนั้น พอเสร็จงานกฐินที่วัดวชิรธรรมปทีปในวันที่ ๑๓ พ.ย. ๒๕๒๐ ผ่านไปเพียง ๔ วัน ก็ต้องเดินทางไปเมืองชิคาโกอีกในคืนวันที่ ๑๗ แม้กระนั้น ทางชิคาโกก็ยังไม่ไปให้โวล์กหน่อยอย่างทีบอกขอไว้ มีเวลาซ่อมขนาดวันเดียวแล้ว ในวันที่ ๑๙ พ.ย. ๒๕๒๐ ก็ต้องทำหน้าที่เป็นอุปัชฌาย์ในการอุปสมบทภิกษุใหม่ ๒ รูป

เสร็จพิธีบวชแล้ว ก็มีการตั้งและฉลององค์กฐิน ต่อด้วยงานลอยกระทงกันอย่างสนุกสนานบันเทิง แล้วรุ่งขึ้น ๒๐ พ.ย. ๒๕๒๐ ก็มีพิธีทอดกฐินจนทุกอย่างเสร็จเรียบร้อยแต่ตอนต้นป้าย

การเป็นอุปัชฌาย์ในสังฆกรรมอุปสมบทภิกษุใหม่ ๒ รูปนี้ เป็นการทำหน้าที่อุปัชฌาย์ครั้งแรกในชีวิตของผู้เขียน ซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นอุปัชฌาย์โดยไม่รู้ตัวมาก่อน ขณะที่อยู่ในอเมริกานี้เอง

เรื่องนี้ปรากฏขึ้นในงานผูกสีมาและเปิดวัดธัมมามารามในเดือนกรกฎาคมที่เล่าแล้วข้างต้น กล่าวคือ หลังจากทำพิธีผูกสีมาเสร็จ พระพรหมคุณาภรณ์ วัดสระเกศ (คือเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ในปัจจุบัน) ได้กล่าวท่ามกลางที่ประชุมว่า เจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธิโชษาจารย์ เจ้าคณะใหญ่หนกลาง ได้แต่งตั้งพระราชวรมนี (คือผู้เขียนนี้) เป็นอุปัชฌาย์ และมอบใบตราตั้งมาในโอกาสนี้

แล้วให้ผู้เขียนเข้ารับใบตราตั้งนั้น จากเจ้าประคุณสมเด็จพระ
ธีรญาณมุนี ปรมาจารย์

นอกจากเป็นการได้รับแต่งตั้งโดยไม่รู้ตัวมาก่อนแล้ว ก็เป็น
การได้รับแต่งตั้งขณะอยู่นอกประเทศ อย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน ทั้งนี้
นับว่าเป็นการสนับสนุนให้ผู้เขียนอยู่และทำงานพระศาสนาใน
ประเทศอเมริกาต่อไป ในขณะที่ตัวผู้เขียนเองที่มาอเมริกาครั้งนี้ ก็
ถือตามข้อเท็จจริงแค่เพียงว่า ตนได้รับนิมนต์มาเป็นวิทยากรที่
Swarthmore College ๑ ภาคเรียน แล้วเรื่องได้ขยายบานปลายมา
โดยค่อยๆ เป็นไปเอง

เมื่อบวชพระใหม่แล้ว ในฐานะเป็นอุปัชฌาย์ ก็มีภาระผูกพัน
ที่จะต้องอบรมสั่งสอนนวกภิกษุต่อไป และหลังงานทอดกฐิน ๕ วัน
ก็ต้องเริ่มบรรยายธรรมแก่ญาติโยมที่รวมกลุ่มกันเป็นคณะผู้ศึกษา
ธรรมแห่งวัดธัมมมาราม (ส่วนมากเป็นอุบาสิกา) นอกจากนั้น ท่าน
เจ้าคุณสุธีรัตนารักษ์ได้ทวนย้ำความตามคำนิมนต์ว่า ขอให้ช่วย
ช่วยงานวัดธัมมมาราม อย่างน้อยจนกว่าพระธรรมทูตที่ท่านขอจาก
เมืองไทยจะเดินทางมาถึง

ครั้นแล้ว ในวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๒๐ ก็ได้รับหนังสือจาก
ท่านเจ้าคุณสุธีรัตนารักษ์ เป็นจดหมายซึ่งคณะกรรมการอำนวยการ
การวัด พร้อมทั้งญาติโยมทั้งหลาย มีคุณแสง ชำนาญกิจ เป็นต้น
ได้ร่วมกันเขียนนิมนต์ขอให้อยู่วัดที่ชิคาโกต่อไป ได้ยุติโดยตกลงใน
ขั้นต้นว่าจะอยู่ถึงมาฆบูชา

อย่างไรก็ตาม เมื่อมอบต้นฉบับบทความ “ถาม-ตอบ เรื่อง
พุทธศาสนาสำหรับคนไกลบ้าน” แก่วารสาร *ธัมโมภาส* ในวันที่ ๒
ธ.ค. นั้นแล้ว ก็ต้องเดินทางไป Albany เมืองหลวงของรัฐ N.Y.
ตามคำนิมนต์ของคุณหมอสุนทร และคุณบุญประจวบ ศรีหงส์

ขากลับ เดินทางไปแะวัดวชิรธรรมปทีปในวันที่ ๔ ธ.ค. ขณะนั้น ท่ามกลางงานอื่นๆ พระกำลังเตรียมวารสาร *ธรรมปทีป* ฉบับขึ้นปีใหม่กันอยู่ และขอให้ช่วยเขียนเรื่องด้วย ก็เลยติดอยู่ที่ วัดวชิรธรรมปทีปนั่นเอง

นอกจากเขียน “นิทานพจน์” ให้อย่างเคยแล้ว ก็ได้เขียนบทความเรื่อง “เรียนพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน” และ “สรุปเหตุการณ์สำคัญในรอบปีของวัดวชิรธรรมปทีป” ให้แก่ *ธรรมปทีป* ฉบับนั้น ด้วย ต่อด้วยเรื่อง “ธรรมสำหรับคนไกลบ้าน” ส่งจากนิวยอร์กไป ให้แก่วัดที่ชิคาโกอีก กว่าหนังสือจะเสร็จก็ต้องงานวันขึ้นปีใหม่ และมีงานอื่นๆ ต้องขอเลื่อนทางชิคาโก จนในที่สุด ถึงวันที่ ๗ มกราคม ๒๕๒๑ จึงได้เดินทางไปยังวัดธัมมาราม เมืองชิคาโก

ระหว่างนี้ ที่วัดวชิรธรรมปทีป นิวยอร์ก มีพระมหาเหรียญ และพระมหาสมบูรณฺฑุแลเป็นหลัก (รวมทั้งพระมหาอรุณ และพระมหาจำรัส เป็น ๔ รูป ส่วนพระมหาเหล็กได้ไปอยู่ช่วยงานพระอาจารย์มหาไศบินที่วัดพุทธวราราม เดนเวอร์ นานแล้ว) เห็นได้ว่าเป็นภาระหนักที่น่าเห็นใจทั้งทางพระและทางโยม แต่ทั้งนี้ก็เป็นเรื่องกิจการภายในของวัด โดยที่ตัวผู้เขียนเองย้ายอยู่เสมอว่า ในฐานะที่ได้ขอไว้ที่จะเป็นเพียงอาคันตุกะ จึงไม่เข้าไปเกี่ยวข้องด้วย ทั้งระวังที่จะไม่ไปครอบหรือไปบังพระประจำวัด และอีกไม่ซ้าก็จะกลับเมืองไทย

ก่อนออกเดินทางไปชิคาโก โยมที่เป็นกำลังสำคัญ ซึ่งเอาจริงเอาจังในเรื่องนี้มาก คือ คุณदनัย ซึ่งเป็นกรรมการอำนวยการของวัด และคุณหมอนิพนธ์ ผู้เป็นประธานชมรมจุฬาฯ กับทั้งกอง

หนุ่ยใหญ่ของวัดด้านวิชาการ คือ Dr. Aung Thien ก็เข้ามาย้ำนิมนต์ให้อยู่ที่นิวยอร์กต่อไป แต่เมื่อจำเป็นต้องไปชิคาโก ก็ขอให้กลับมานิวยอร์กโดยเร็ว ในต้นเดือนกุมภาพันธ์

ปิดยุค ไป ๆ มา ๆ ชิคาโก-นิวยอร์ก

พอถึงชิคาโก ก็ตรงจังหวะที่วัดมีเรื่องต้องช่วยกัน คือ ปัญหาว่าพระพุทธรูปที่จะส่งไปประจำวัดพุทธวราราม ที่เมืองเดนเวอร์ ซึ่งเคยนิมนต์ผู้เขียนร่วมไปรับที่ SAS Air Cargo เมื่อมาคราวก่อน ได้หายไป ดังนั้น วันรุ่งขึ้น ๘ ม.ค. โดยไม่รู้ตัวมาก่อน โยมกรรมการอำนวยการของวัด (คุณนิพนธ์) ได้นิมนต์ร่วมไปสถานีตำรวจเพื่อช่วยชี้แจงอธิบาย และให้การแก้ตำรวจอเมริกันเมื่อเขามาสอบถามที่วัด แล้วคืนนั้น TV ช่อง 2 ของชิคาโกก็ออกข่าวเรื่องการได้คืนพระพุทธรูปแก่วัดที่เดนเวอร์

งานช่วยที่ชิคาโกนอกจากกิจกรรมทำบุญกุศลตามที่เหมาะกับโอกาส เรื่องการทำหนังสือและเอกสารแล้ว ก็มีการสนทนาธรรม การบรรยายธรรมประจำวันพฤหัสบดี และกิจกรรมด้าน ร.ร. พุทธศาสนาวินอาทิตย์ แต่ชิคาโกเวลานั้น อยู่ในช่วงหนาวจัด และหนาวปี ๒๕๒๑ ก็รุนแรงมาก

ดังเช่นในวันที่ ๒๖ ม.ค. ได้เกิดพายุหิมะหนักหนาตั้งแต่กลางคืนจนตลอดวัน โรงเรียนต้องปิดกันหมด ห้างร้านก็ปิดกันทั่วไป รายการสนทนาบรรยายธรรมประจำที่วัดก็ต้องงด งานที่เดินหน้าไม่ต้องหยุดก็คือการทำหนังสือ โดยเฉพาะงานยัดเยียดอนันต์คือการเขียนเรื่อง *Thai Temples in the United States*

ในช่วงพักอยู่ที่ชิคาโกคราวนี้ ได้ทราบข่าวที่ว่าหนังสือขอลาออกจากตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดพระพิเรนทร์ที่ส่งจากนิวยอร์กไปเมืองไทยตั้งแต่ต้นเดือนธันวาคม ๒๕๒๐ นั้น บัดนี้ ได้รับอนุมัติแล้ว และอีกข่าวหนึ่งว่าโยมมารดาได้เข้ารับการผ่าตัดอยู่ในโรงพยาบาล ๑๒ วัน ปลอดภัยออกมาอยู่บ้านแล้ว

ยังไม่ถึงวันมาฆบูชา ก็ได้รับแจ้งจากนิวยอร์กขอนิมนต์ไปงานทำบุญ ในวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๑ เพื่ออวยพรแก่ประธานกรรมการอำนวยการ (ฝ่ายคฤหัสถ์) ของวัดวชิรธรรมปทีป คือ ม.ร.ว. จันทรมศิริโชค จันทรทัต และครอบครัว ในโอกาสที่ท่านจะเดินทางกลับไปอยู่ในประเทศไทย (ทำบุญไว้ก่อน แต่จะเดินทางจริงในวันที่ ๑๔ มี.ค. ๒๕๒๑) จึงบินกลับมานิวยอร์กในวันที่ ๑๗ ก.พ. แต่พอถึง ๒๒ ก.พ. ก็ต้องบินย้อนกลับไปชิคาโกอีก เพื่อให้ทันงานทำบุญวันมาฆบูชา ที่ ๒๖ ก.พ.

แต่พอมานิวยอร์ก ที่วัดก็มีงานหนังสือที่ต้องการกำลังหนุนท้ายสุด พระที่รับผิดชอบงานวารสารของวัด ขอให้เขียนนิทานพจนานุกรมให้แก่ *ธรรมปทีป* ฉบับมาฆบูชาที่กระชั้นชิด พอถึงวันเดินทาง คือวันที่ ๒๒ ก.พ. นั้น ได้โอกาสเขียนในตอนใกล้เวลาที่จะไปสนามบิน พอเขียนเสร็จ ยังยื่นส่งต้นฉบับไม่ขาดคำ ก็ได้รับแจ้งให้ไปขึ้นรถของโยมผู้มีน้ำใจที่จะขับพาไปส่งสนามบิน

อย่างไรก็ตาม ถึงตอนนี้ การที่จะต้องเดินทางไปๆ มาๆ ระหว่างนิวยอร์ก กับชิคาโก และการที่จะต้องคิดว่าจะพักที่ใดแค่วันไหน ก็มาถึงจุดที่ยุติได้ โดยมีผู้ตัดสิน ซึ่งเป็นคำตอบให้แก่วัดและญาติโยมทั่วทั้งกัน คือ INS (Immigration and Naturalization Service) ของรัฐบาลอเมริกัน ที่แจ้งมาว่า visa แบบ J1 กฎหมาย

ตราไว้ว่าไม่อาจต่อได้ แต่จะต้องเดินทางกลับไปก่อนแล้วมาเข้าประเทศใหม่ จึงตกลงเตรียมกำหนดเวลาเดินทางกลับประเทศไทย

ที่นี่ ก็มาระลึกถึงคำกล่าวฝากจากญาติโยมที่นิวยอร์กว่า จะอย่างไรก็ตาม ก็ตาม เมื่อใดจะกลับเมืองไทย ขอให้มาตั้งต้นที่เมืองนิวยอร์ก

ดังนั้น การเทศน์ในวันมาฆบูชาวันนี้ จึงเป็นเทศนาสุดท้ายของศาสนกิจที่ชิคาโก ต่อด้วยการบรรยายธรรมในวันที่ ๒ มี.ค. ที่เป็นการบรรยายประจำวันพฤหัสบดีสุดท้าย และเรื่อง “พยาบาล” ที่เขียนเสร็จในวันต่อมา เป็นบทความสุดท้ายที่นั่น

แต่อันนั้นไม่ใช่ข้อเขียนสุดท้าย เพราะยังมีทั้งเขียนข่าวของสมัชชาฯ ว่าด้วยความเป็นมาของ “สมัชชาสงฆ์ไทยในอเมริกา” ตั้งแต่กำเนิดในการประชุมที่เมืองเดนเวอร์ ในเดือน มิ.ย. ๒๕๑๙ จนถึงวาระที่มหาเถรสมาคมรับรอง เขียน “ประวัติ-กิจการ ของวัดธัมมาราม ชิคาโก” ภาษาอังกฤษ ฉบับย่อ สำหรับพิมพ์เป็นเอกสารไบเนาะนำวัด ตลอดจนเอกสารและหนังสือทางการต่างๆ รวมทั้งจดหมายภาษาอังกฤษนิมนต์พระมาปฏิบัติศาสนกิจที่ชิคาโก และหนังสือแจ้งแก่กงสุลอเมริกัน เพื่อทราบและร่วมมือในการดังกล่าว

ในที่สุด เวลาที่จวนแจก็ไม่เพียงพอ ต้องโทรศัพท์ไปยัง American Airlines ขอเลื่อนเวลาเดินทางสู่นิวยอร์กออกไปอีก ๑ วัน และแล้วเมื่อทำงานที่พูดได้ว่าจนถึงนาทีสุดท้ายจึงเสร็จแล้ว ก็ได้ไปขึ้นเครื่องบินลาจากมหานครชิคาโก ในคืนวันที่ ๗ มีนาคม เพื่อกลับมาตั้งต้นการเดินทางกลับเมืองไทย ที่เมืองนิวยอร์กต่อไป

เมื่อลาจากซิดาโกครั้งนี้ ก็เป็นอันปิดยุคการเดินทางไปๆ มาๆ ระหว่างนิวยอร์กกับซิดาโก และเมื่อลองนับจำนวนครั้งทั้งหมด ปรากฏว่า ในช่วง ๑ ปีครึ่ง ก่อนกลับเมืองไทย ต้องเดินทางไปๆ มาๆ นิวยอร์ก-ซิดาโก ๖ รอบ นับได้ ๑๒ เที่ยว

ตัวอย่างศาสนกิจในอเมริกา ที่ยังต้องคิดพัฒนากันไป

มาถึงนิวยอร์กได้ ๒ วัน ก็พอดี ดร.สแวงเวอริ (Prof. Dr. Donald K. Swearer) มีธุระมาที่วัดวชิรธรรมปทีป และได้นำเทปที่ส่งไปมาถวายคืน ๑ ม้วน

เรื่องของเทปนี้มีอยู่ว่า ผู้เขียนนึกถึงนิสิตมหาจุฬาฯ ชั้นปีที่ ๔ เวลานั้น เรียนวิชาธรรมภาคภาษาอังกฤษ ใช้หนังสือ *Towards the Truth* ซึ่งเป็นคำแปลหนังสือบางเรื่องบางเล่มของท่านพุทธทาส และผู้แปลก็คือ ดร.สแวงเวอริ นี้แหละ จึงคิดว่า ในเวลาเรียนภาษาอังกฤษ ถ้าผู้เขียนได้ฟังเสียงที่เป็นสำเนียงของเจ้าของภาษาเอง ก็จะได้ ยิ่งเป็นเสียงของผู้แปลซึ่งเป็นเจ้าของหนังสือ เป็นเจ้าของสำนวนความนั้นเอง ก็จะได้มีชีวิตชีวาเป็นจริงเป็นจังมาก

คิดดังนั้น จึงได้ส่งม้วนเทปข้ามรัฐไป (ส่ง cassette tape ไป 4 tape cassettes) ตั้งแต่ปลายเดือนธันวาคม ๒๕๒๐ ขอให้ ดร.สแวงเวอริ ช่วยอ่านหนังสือลงเทปนั้นให้ เสร็จแล้วจะได้ส่งไปยังมหาจุฬาฯ ที่เมืองไทย ดร.สแวงเวอริอ่านจบไป 2 chapters ได้ ๑ ม้วน นำมาถวายไว้ก่อน แล้วจะทยอยส่งตามมาภายหลัง

มาพักที่นิวยอร์กครั้งนี้ เป็นช่วงสุดท้ายก่อนออกจากสหรัฐอเมริกา พระสงฆ์ที่วัดวชิรธรรมปทีป นอกจากท่านที่อยู่ประจำชุดเดิม (พระ

มหาเหรียญ พระมหาสมบุรณ์ พระมหาหุ่น และพระมหาจำรัส) ๔ รูปแล้ว ได้มีพระมหานาคเสน (ชาวอินเดีย) มาพักอยู่ด้วยตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๒๑ นี้

ถึงนิวยอร์กได้ ๒ วัน พอดีมีคนไทยสูงอายุถึงแก่กรรมที่เมือง Norton ในรัฐ Massachusetts ลูกหลานซึ่งเป็นครอบครัวอเมริกัน ต้องการปลงศพและทำบุญอุทิศกุศลให้ถูกต้อง จึงนิมนต์และมีญาติโยมมารับไป รูปเดียว ให้ลูกหลานได้ประกอบพิธีบำเพ็ญกุศลครบ ๒ วัน (๑๐-๑๑ มี.ค. ๒๑) ทั้งเทศน์เป็นธรรมกถาภาษาไทย-ภาษาอังกฤษที่ funeral home และมีพิธีต่างๆ ตามประเพณีของชาวพุทธไทย

นี่ก่อนหลัง ทั้งเมื่อพักที่นิวยอร์กและที่ชิคาโก พระต้องรับนิมนต์ไปในพิธีปลงศพคนไทย ที่ funeral homes โนนี่ หลายครั้ง ดังเช่นในช่วงทำยนี้ ๑๐ ธ.ค. ๒๐ ที่นิวยอร์ก ณ Funeral Home ที่ Queens, NY มีพิธีปลงศพ น.ส.จินตนา สังสิทธิ ซึ่งรอกว่าเสียชีวิตแล้ว ๗-๘ ก.พ. ๒๑ ที่ชิคาโก ณ Rowland Home for Funerals แล้วก็มีพิธีปลงศพ คุณบุญเริ่ม วงศ์สุวรรณ ที่ป่วยถึงแก่กรรม

ในงานเหล่านี้ งานแรกๆ คงจะได้ทำเพียงพิธีรวบรัด แคร์รับศีล-สวด-บังสุกุล-คาถานูเมทนา แต่ต่อมาได้กล่าวธรรมกถา ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เพื่อให้ญาติโยมได้ประโยชน์ เป็นบุญกุศลทางปัญญาที่สูงขึ้นไป คือเพิ่มเทศน์เข้าไปให้เป็นงานเต็มชุดนั่นเอง ธรรมกถาในโอกาสอย่างนี้ และแม้ที่ไปบรรยายในสถานศึกษาต่างๆ ที่จริงก็ได้บันทึกเสียงไว้ แต่เวลานี้นึกไม่ออกว่าเก็บไว้อย่างไร หาไม่ได้

คืนถิ่น วัดไทย ใน Siam

ทำบุญส่งออกจากอเมริกา มาหลบสงครามที่เมืองไทย

พอกลับมาก็เตรียมตัวเพราะใกล้จะเดินทาง แต่ก็ยังเป็นจังหวัดที่ได้มีโอกาสไปส่งคุณชายจันทร์แรม ประธานคณะผู้อุปถัมภ์วัด และโยมอินอ่อน ออกเดินทางกลับไปอยู่เมืองไทย ในวันที่ ๑๔ มี.ค. ๒๕๒๑ หลังจากนั้น ก็เป็นช่วงที่ญาติโยมมาที่วัดบ้าง นิมนต์ไปบ้านบ้าง เพื่อทำบุญเป็นการพบปะก่อนจากไป โดยบางท่านย้ำไว้ว่าถึงแม้จะไป ก็ขอให้ผ่านพ้นได้ทำบุญวันเกิดของตนไปก่อน บางท่านก็ขอให้ได้ไปงานทำบุญที่บ้านของตนก่อน

ที่ศูนย์กลางคือวัด คุณหมอนิพนธ์ ประธานชมรมจุฬาฯ ซึ่งเป็นผู้นำเอาจริงเอาจังที่จะให้ผู้เขียนมองเห็นความจำเป็นที่จะต้องอยู่ที่นิวยอร์กต่อไปก่อน เมื่อแน่นอนแล้วว่าผู้เขียนจะต้องไป ก็ขอนิมนต์อยู่ให้ถึงวันที่คุณหมอมจะบอกญาติโยมมาทำบุญกันก่อน ถ้าเทียบของชาวบ้านก็คล้ายเป็นการเลี้ยงส่ง แต่ทางพระเรียกว่า ถวายคัมภีร์

ครั้นแล้วในวันที่ ๑๘ มีนาคม ขณะที่เจ้าภาพคณะหนึ่งมาทำบุญวันเกิด อีกด้านหนึ่ง ญาติมิตรประมาณ ๓๐ คน ก็มาทำบุญถวายคัมภีร์ ซึ่งมีการถวายปัจจัยว่าเป็นค่าเดินทาง ก็ตอบไปว่า

ค่าเดินทางมีพร้อมแล้ว ตามปกติ ได้ปฏิบัติเป็นธรรมเนียมมาว่า เมื่อที่วัดมีงานทำบุญถวายปัจจัย เช่น กัณฑ์เทศน์ ก็ถวายต่อเข้าวัดไป แต่คราวนี้ เป็นการเจาะจงส่งออกข้างนอก ก็เลยปรึกษาญาติโยม ตกลงว่า รวมเข้าเป็นทุนพิมพ์หนังสือธรรม ที่เรียกว่า “ทุนพิมพ์พุทธศาสนปกรณ”

เมื่อก่อนออกจากชิคาโก ที่นั่น ญาติโยมก็ทำบุญอย่างที่ว่าเรียกว่าคัมภีร์นี้มาแล้ว และปัจจัยที่ถวายก็ไปเข้า “ทุนพิมพ์พุทธศาสนปกรณ” นี้แหละ และทุนนี้เองที่ได้มาใช้ในการพิมพ์ *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์* แจกเป็นธรรมทานครั้งแรกในเดือนพฤษภาคม ๒๕๒๒ (งานพระราชทานเพลิงศพ เจ้าอาวาสวัดพระพิเรนทร์, ตอนนั้นเรียกชื่อว่า *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับครู นักเรียน นักธรรม*)

จากนิวยอร์ก เป็นวันที่ ๑๘ นั้นเอง ญาติโยมก็มารับต่อไปในรายการของญาติมิตรทางนิวยอร์กซึ่งมีคุณหมอดุดม สุวรรณศรี เรียกได้ว่าเป็นศูนย์กลาง โยงไปยังคุณมนัส โอวาทสาร ที่ฟิลา (คือ Phila. หมายถึงฟิลาเดลเฟีย) โดยไปตั้งต้นที่บ้านคุณหมอดุดม

จากนั้น รุ่งขึ้นวันที่ ๑๙ ก็ไปสำนักงานพิธีซึ่งจัดที่บ้านคุณหมอดุดม สุขภาพ และคุณหมอดุดมประยูร ประศาสน์วินิจฉัย เป็นการทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ซึ่งญาติมิตรก็ไปรวมกันที่นั่น แล้วก็ไปต่องานทำบุญที่บ้านคุณหมอดุดมศักดิ์ ไกล Atlantic City (ทางฝ่ายพระ คราวนี้มีพระมหาเหรียญและพระมหาสมบุญมาด้วย แต่พระมหาสมบุญไม่ได้ต่อไป Albany)

เสร็จแล้ว คุณหมอดุดม และโยมบุญประจวบ ศรีหงส์ ซึ่งเดิมตั้งใจนิมนต์ในวันที่ ๒๕ มี.ค. แต่ติดขัด จึงเลื่อนเข้ามา ก็รับ

พระจากบ้านคุณหมอสมาศักดิ์ นิมนต์ขึ้นรถเดินทางต่อ จากนิวยอร์กขึ้นแถบตะวันออกเฉียงใต้ ขึ้นเหนือไปถึงเมือง Albany ในรัฐนิวยอร์ก ในคืนวันที่ ๑๙ นั้น และพักที่นั่นจนถึงงานทำบุญวันเกิดคุณหมอสุนทร ในวันที่ ๒๒ มีนาคม แล้วส่งกลับถึงวัดใกล้ค่ำวันที่ ๒๒ นั้นเอง

คุณหมอสุนทร ศรีหังส์ เป็นเชี่ยวชาญสำคัญในการก่อตั้งสมาคมแพทย์ไทยในอเมริกา (Thai Physicians Association of America) และต่อมาได้เป็นนายกสมาคมดังกล่าวนั้น

ถึงวันที่ ๒๕ มีนาคม โยมนวนเพ็ญ เพอร์ดีย์ ซึ่งนิมนต์ย้าไว้ นักว่า ถ้าจะออกจากอเมริกา ก็ขอให้ได้ทำบุญวันเกิดก่อน ก็ทำตามที่บอกไว้ โดยมีญาติมิตรมารับพระไปเจริญพระพุทธมนต์ฉันเพลที่บ้าน ใน Morristown แต่ก่อนพระจะออกไปตอนสาย Dr. Aung Thien ก็นำญาติมิตรชาวพม่ามาถวายคัมภีร์ตั้งแต่เช้าพร้อมทั้งย้าแล้วย้าเล่าว่าขอให้กลับมาก็

แล้วค่ำวันเดียวกันนั้น คณะศิษย์เก่ามหาจุฬาฯ ประมาณ ๙ คน รวมทั้งเพื่อนที่เป็นศิษย์เก่า มมร. ด้วย เมื่อได้ทราบข่าวจากคุณบุญเลิศ ก็ชวนกันมานมัสการ แล้วก็มีการถวายปัจจัย ก็เลยให้เข้าทุนพิมพ์หนังสือไปอีก

แม้แต่ในวันออกเดินทาง คือ วันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๒๑ ตอนเช้า ชมรมชาวเหนือ และชมรมกอล์ฟวันอาทิตย์ ก็มาเลี้ยงพระและขอถวายปัจจัยเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทาง แต่อีกด้านหนึ่ง จนกระทั่งเหลือเวลาอีกไม่ถึง ๑ ชั่วโมงจะออกเดินทาง ก็ยังต้องทำงานตรวจหนังสือที่มีผู้นำมาขอให้ช่วยดู

ในที่สุด เวลา ก็มาถึง ๑๗ น. เศษ คุณบุญญเจติร์รับขึ้นรถขับไปขึ้นเครื่องบินของ Pan Am (Pan American World Airways เริ่มกิจการตั้งแต่ปี 1927/๒๔๗๐ แต่ในที่สุดได้ล้มเลิกกิจการไปในปี 1991/๒๕๓๔) พระมหาเหรียญ และพระที่ไม่ต้องเฝ้าวัดก็ไปสนามบิน และมีโยมสัก ๓๐ ท่านไปส่งที่ JFK เสียงย่ำตามส่งบอกว่าให้กลับมานิวยอร์ก คุณเคลื้อนถือกระเป๋าตามเข้าไปส่งถึงปากช่องผ่านตรวจ

ครั้นแล้ว ณ เวลาประมาณ ๒๒ น. เครื่องบิน Boeing 747 ก็เหินขึ้นเวหา ออกจากอเมริกา มุ่งสู่กรุงลอนดอน

น้ำใจญาติโยมคนไทยในนิวยอร์ก

พูดถึงน้ำใจของญาติโยมที่นิวยอร์กนั้น มิใช่พร้อมใจเฉพาะมาส่งขึ้นเครื่องบินกลับเมืองไทยเท่านั้น แต่ได้มีให้เสมอและแสดงออกตลอดมา อย่างเรื่องขับรถมาช่วยพาไปสนามบิน และรับจากสนามบินมาวัด ญาติโยมก็ปฏิบัติอยู่เรื่อย โดยเฉพาะผู้เขียนต้องเดินทางไปมาระหว่างนิวยอร์กกับชิคาโกบ่อยครั้งอย่างที่เล่าข้างต้น ญาติโยมก็ช่วยรับช่วยส่งทั้งที่นิวยอร์กและที่ชิคาโก สำหรับที่นิวยอร์ก ท่านที่รับส่งบ่อยก็คงจะได้แก่คุณสนธิ และคุณอัจฉรา ศรีสุโร และมีไช้แค่รับส่งไปสนามบินเท่านั้น คนโน้นคนนี้ยังรับส่งในเวลาที่มีกิจธุระข้างนอกทั่วไปด้วย

เรื่องที่ต้องนับว่าเป็นภาระมากก็คือความเป็นอยู่ประจำวัน โดยเฉพาะการขบฉัน ถ้าเป็นวันหยุดก็ไม่ใช่ไร เพราะญาติโยมจะ

มาวัดกันอยู่แล้ว ที่สำคัญก็คือในวันทำงาน บางวันไม่มีผู้นิมนต์ล่วงหน้าไว้ ญาติโยมก็คงจัดวาระหรือบอกกล่าวนัดหมายตกลงกัน (เรื่องอย่างนี้ บางทีพระก็ไม่ได้ทราบ) พอเช้า ท่านใดท่านหนึ่งก็นำอาหารมาถวาย พอประเคนแล้ว ก็อาจจะต้องรีบไปทำงาน

ยังจำได้ว่า วันหนึ่ง ตอนเช้า คุณหมอนิพนธ์ ขับรถมาจอดหน้าวัด คนเดียวหอบหิ้วหม้อข้าวต้มที่ร้อนและหนักอึ้งเข้ามา พอได้ประเคนถวายพระเสร็จแล้ว ก็รีบขับรถไปที่ทำงาน ถ้านึกเป็นภาพว่างานของหมอก็หนักรออยู่ข้างหน้า วันนั้นคงต้องรีบตื่นไวไหนลูกๆ ก็จะต้องไปโรงเรียน โยมแต่พวกก็ต้องรีบตื่นขึ้นหุงข้าวต้มแล้วคุณหมอเอาใส่รถขับมา จะวางหม้อข้าวต้มตรงไหน จะต้องขับรถระดับประคองอย่างไร แล้วไปทำงานอย่างเหน็ดเหนื่อยหรือทุลักทุเลเพียงใด

บางทีไม่มีใครวางที่จะทำครบทั้งเตรียมอาหารแล้วนำมาถวาย ก็ตกลงนัดหมายและแบ่งงานกัน ดังตัวอย่างว่า คุณครูเกษร และคุณครูแก้วกัลยา ซึ่งอยู่ถิ่นหนึ่ง ตอนเช้าจะต้องไปทำงาน มาไม่ได้ ก็ทำอาหารเตรียมไว้ตอนค่ำ แล้วคุณเคล็อน ซึ่งอยู่อีกถิ่นหนึ่ง โดยนัดหมายบอกกันไว้ ตอนเช้าว่าง ก็มาจัดอาหารนั้นถวายพระ

บางคนทำงาน ๒ จ๊อบ หรือแม้แต่ ๓ จ๊อบ ตอนเช้าออกจากจ๊อบหนึ่ง ก่อนไปทำอีกจ๊อบหนึ่ง ก็มาแวะถวายอาหารพระ ดังได้เห็นคุณสมจิตแม่บ้านของคุณทองศักดิ์ มาอย่างนี้ คงจะหลายครั้ง

นี่คือน้ำใจ บวกศรัทธาของญาติโยม แต่ไม่ใช่แค่ศรัทธาและน้ำใจ ยังต้องใช้น้ำพักน้ำแรงมากด้วย

แอร์สยามลัมไป กลับเมืองไทยยากหน่อย

ดั่งที่เล่าไปแล้วว่า ได้เดินทางมาอเมริกาด้วยตัวเครื่องบินไป-กลับ ของบริษัท แอร์สยาม จำกัด แต่ระหว่างที่ยังอยู่ในอเมริกา นั้น แอร์สยามได้เลิกลัมกิจการ จึงฝากภาระไว้กับบริษัท การบินไทย จำกัด ให้ออกตั๋วแทนให้ ซึ่งก็ต้องติดต่อกันนาน

ในที่สุด ได้รับตั๋วถวายแทนส่งมาจากบริษัท การบินไทย จำกัด แต่เมื่อผู้เขียนอยู่ที่นิวยอร์ก คือด้านแอตแลนติก การบินไทย มีเครื่องบินมาทางนี้อยู่แล้ว แต่มาแค่ยุโรป ไม่ถึงนิวยอร์ก จึงถวายตั๋วแค่จากยุโรปไปเมืองไทย ส่วนตั๋วจากนิวยอร์กไปยุโรป ต้องหาใหม่เอาเอง

ที่นี่ นอกจากต้องจัดหาตัวเครื่องบินออกจากนิวยอร์กไปยุโรป เพิ่มขึ้นมาช่วงหนึ่งแล้ว ที่ยุโรปนั้น ตัวของการบินไทยกำหนดให้ ต้องไปขึ้นเครื่องบินที่กรุงโคเปนเฮเกน ประเทศเดนมาร์กด้วย จึงต้องใช้ตั๋วของ Pan Am มาแวะลอนดอน เพื่อจะติดต่อขอให้บริษัท การบินไทยที่ลอนดอนนั้น ช่วยทำตัวเครื่องบินใหม่ เปลี่ยนจากขึ้นที่โคเปนเฮเกน ให้มาขึ้นที่ลอนดอน

นอกจากนั้น ในการเดินทางตั้งแต่เริ่มต้น ได้เตรียมไว้มี ไวยาวัจกรหรือลูกศิษย์ ได้แก่คุณบุญเลิศ โภธิณี ซึ่งในเที่ยวไป ได้ออกจากดอนเมืองมาด้วยกัน แต่เมื่อผู้เขียนเสร็จภาระที่อเมริกา แล้ว คุณบุญเลิศได้บอกไว้ว่าจะยังอยู่ต่อ โดยมองเห็นชัดแล้วว่า ในเที่ยวกลับเมืองไทยนั้นไม่มีอะไร เพียงส่งขึ้นเครื่องบินแล้วก็จบ มาลงที่ดอนเมืองที่เดียวถึงเมืองไทยเลย แต่เมื่อเรื่องเปลี่ยนไปอย่างนี้ แม้ว่าคุณบุญเลิศจะได้มาส่งขึ้นเครื่องบินออกจากนิวยอร์กอย่างไรก็ตาม การเดินทางก็ไม่จบแค่นั้น

รวมแล้ว ทั้งหมดนี้เป็นเหตุให้การเดินทางขากลับเมืองไทย ไม่ค่อยปลอดภัยไปจริง นอกจากเดินทางขากลับมาแล้ว ก็มีภาระเพิ่ม และปัญหาต้องแก้ไขระหว่างทาง ต้องผจญภัยนิดหน่อย โดยมีช่วง แวะลงกรุง London แทรกเข้ามา

วันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๒๑ ประมาณ ๑๐.๐๕ น. (เวลาท้องถิ่น) เครื่องบินของ Pan Am ที่อาศัยมา ซึ่งออกจากนิวยอร์กเมื่อสี่ ชั่วโมงที่แล้ว ลงจอดที่ London's Heathrow Airport

ที่นั่น คุณวิเชียร ชาติสุวรรณ เลขานุการเอก สถานเอกอัครราชทูตไทย กรุงลอนดอน มารอรับอยู่ ปรากฏว่า คุณวิเชียรมารอรับถึง ๒ ครั้ง มาครั้งแรก รอจนต้องกลับไปบ้าน แล้วมาใหม่ จึงต้องทั้งขออนุโมทนาและขออภัยด้วยพร้อมกัน

คุณวิเชียรรับจากสนามบินไปส่งที่วัดพุทธปทีป และลากลับไประหว่างชั้นเพล ต่อมา พระมหาสมบุญ สิทธิธำมณี กลับมาจากสนามบิน ได้ความว่า โดยไม่รู้กัน ท่านไปรอรับที่ช่องของ TWA (Trans World Airlines) จึงพลาดกันไป

วัดพุทธปทีปมีบริเวณกว้างขวาง ร่มรื่น และมีสระน้ำใหญ่ ดูสงบ บรรยากาศสดใส น่านรมย์ และลอนดอนเมื่อมาถึงนี้ เป็นต้นฤดูใบไม้ผลิ ซึ่งมาเร็วกว่าที่นิวยอร์ก ที่นี้หญ้ากำลังออกงามเขียวชฉิ และดอกไม้บานทั่วไปจนเริ่มโรยร่วง ขณะที่ต้นไม้ใหญ่รอที่จะแตกใบ

ขณะนั้น ที่วัดพุทธปทีป มีพระสงฆ์อยู่ ๕ รูป (มีศิษย์ ๑ และคนสวน ๑) เท่าที่ทราบ ท่านมหาสมบุญเป็นพระธรรมทูตประจำอยู่ที่นั่นหลายปี ก่อนนั้น ท่านเคยเป็นเลขานุการโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ในยุคเริ่มแรกหรือยุคบุกเบิก และทำหน้าที่สำคัญนั้นอยู่นานทีเดียว เมื่อมาพบท่านที่นี้ ก็คือพบท่านผู้เคยอยู่ในวงงานพระพุทธศาสนาด้าน

มหาวิทยาลัยสงฆ์มาก่อน

ผู้เขียนพักค้างแรมที่วัดพุทธปทีปเพื่อจัดการแก้ไขเรื่องตัวเครื่องบิน จึงจะต้องอยู่ที่นั่นจนกว่าจะเสร็จการ คือให้ได้ตัวพร้อมทั้งกำหนดวันเดินทางใหม่ และในการนี้ ท่านมหาสมณบุญได้มีน้ำใจเกื้อกูลยิ่ง ทั้งดูแลทั่วไป และได้ช่วยจัดดำเนินการเรื่องที่จะติดต่อเปลี่ยนตัวแต่ต้นจนตลอด

เริ่มด้วยวันรุ่งขึ้น (๒๘ มี.ค.) แต่เช้า ท่านมหาสมณบุญก็ติดต่อกับผู้จัดการของบริษัทการบินไทยประจำสำนักงานที่นั่น แล้วตอนบ่าย ก็นำผู้เขียนไปสำนักงานของบริษัท พบกับพนักงานที่รับเรื่องด้วยความมีอัธยาศัยเชื้อเพื่อเอาใจใส่อย่างดี และจัดแจงเดินเรื่องให้อย่างรวดเร็ว ทำให้วันเดียวเรื่องเสร็จไปครึ่งค่อน

วันต่อมา (๒๙ มี.ค.) หลังชั้นเพลที่วัดแล้ว ตอนบ่าย ท่านมหาสมณบุญก็นำเดินทางไปทั้งที่สถานทูต และที่สำนักงานบริษัทการบินไทย ซึ่งออกใบอนุญาตน้ำหนักเกินให้ (Excess Baggage) เป็นอันพร้อมที่จะออกเดินทางต่อได้ในวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๒๑ ทำให้มีเวลาพักรอ ๒ วัน

เมื่อเสร็จเรื่องตัวแล้ว ๓๐ มี.ค. ก็เป็นวันที่ได้รับการปฏิสันถารจากท่านพระครูวินัยธรสีลาภันนทะ โดยท่านนำชมบริเวณวัด และพาเดินดูถิ่นฐานย่านใกล้เคียง ซึ่งสะอาด สงบ งามตา น่าอยู่อาศัย เป็นถิ่นของคนมีฐานะดี (well-to-do) แล้วสุดท้ายก็ให้ลูกศิษย์ขับรถนำพระรวมกับท่านมหาสมณบุญด้วยเป็น ๓ รูป พาชมกรงลอนดอน จนสมควรแก่เวลาที่จะพักผ่อน

วันสุดท้าย ๓๑ มี.ค. เป็นวาระของการช่วยดูช่วยทำเรื่องงานหนังสือธรรมะของวัดและของพระที่นั่นเพื่อประโยชน์แก่การพระศาสนา แล้วทุกอย่างก็ลงตัวทันก่อนจะค่ำพอดี

กว่าจะถึงเมืองไทย เสี่ยงภัยเล็กน้อย

เช้าวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๒๑ เป็นกำหนดเวลาที่จะออกเดินทางจากกรุงลอนดอนสู่ประเทศไทย แล้วก็มาถึงจุดที่บอกว่าผจญภัยนิดหน่อย ที่จริงไม่ใช่ผจญภัย คงน่าจะเรียกแค่ว่าเสี่ยงภัย เพราะที่จริง ไม่มีภัยอะไร และไม่มีใครเป็นภัย

ที่จริง เรื่องนี้ ก็คือตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่าวัดเป็นที่พึ่งของชาวบ้าน แม้แต่ในต่างแดน เรื่องมีว่า พระที่วัดพุทธปทีปนั้น โดยเฉพาะท่านมหาสมณุนันท์แห่งละ ได้บอกเล่าว่า มีคุณผู้หญิงคนหนึ่ง ถูกคนต่างชาติพามาจากเมืองไทย เสร็จแล้วเขาก็ทิ้งเธอไป เมื่อถูกปล่อยคว้างคว้าง ในที่สุดเธอก็จึงมาพึ่งวัด ขอให้ช่วยหาทางส่งเธอกลับเมืองไทย ท่านมหาสมณุนันท์ก็ช่วยติดต่อบริษัทการบินไทยนั้นแหละให้เธอได้ซื้อตั๋วบิน และก็พอดีจังหวะเหมาะให้ได้เดินทางในเที่ยวบินเดียวกับผู้เขียน ตามที่ท่านมหาสมณุนันท์บอกว่าเธอพูดภาษาอังกฤษไม่ได้ จึงขอฝาก เพื่อมีอะไร ผู้เขียนจะได้ช่วยบอกช่วยแนะนำให้ผ่านตลอดแค่ไปถึงเมืองไทย คือเพียงเผื่อไว้เท่านั้น

ในวันที่ ๑ เม.ย. นั้น ท่านมหาสมณุนันท์ก็ได้เตรียมการจัดหารถไว้ และท่านก็ได้ไปส่งไปดูแลจนเข้าเขตที่จะไปขึ้นเครื่องบินโดยเรียบร้อย

ที่ข้างในสนามบิน ตรงที่รอขึ้นเครื่อง มีร้านขายจำพวกของที่ระลึกต่างๆ เห็นเธอเดินไปเลือกจะซื้อตุ๊กตา แสดงว่าเธอมีบุตรแล้ว เมื่อฟังมาว่าเธอพูดภาษาอังกฤษไม่เป็น ก็อดห่วงไม่ได้ จึงเดินเข้าไปใกล้ๆ แถวนั้น เผื่อจะต้องช่วยสื่อสาร แม้ว่าตัวเองจะรู้สึกอึดอัดและทำให้คิดในใจว่านี่แหละน้ำใจแม่ แม้แต่พูดจาไม่ได้ สื่อสารกันลำบากยากเย็น เมื่อนึกถึงลูก ก็พยายามทำเพื่อลูกให้ได้ให้สำเร็จ

จากนั้น พอได้โอกาส จึงพูดกับเธอว่า เครื่องบินที่เดินทางไป
นี้ เป็นบริษัทคนไทย มีพนักงานเป็นคนไทยทั้งนั้น เมื่อขึ้นไปแล้ว
ถ้ามีอะไร ก็บอกแจ้งหรือขอคำแนะนำจากเขาเถิด แล้วต่อจากนั้น
ในเครื่องบิน ก็ไม่ได้เห็นเธออีกเลย แต่มองได้ว่าเธอมีจิตใจดีที่
เดียว ดังท่าทีที่ได้แสดงออก เมื่อถึงดอนเมือง ลงจากเครื่องบินแล้ว
สักครู่ก็เห็นเธอเดินตรงเข้ามาหา แล้วนั่งกราบลงบนพื้นสนามบิน
กล่าวคำขอบคุณและอำลาจากไป

อย่างที่บอกแล้วว่าไม่มีภัยอะไร และไม่มีใครเป็นภัย แต่ที่
บอกว่าเสี่ยงภัย ก็คือภัยซึ่งเกิดหรือก่อขึ้นในใจของคน ที่มองเห็น
ภาพเคลื่อนไหวภายนอกแล้ว ยังไม่ได้สืบสาวตรวจสอบ ก็นึกคิด
ไปตามความรู้สึก อาจจะทำให้เกิดความเข้าใจผิด แล้วก็อาจจะเกิดเป็น
ภัยขึ้นได้ จึงไม่ควรประมาทที่อาจจะกลายเป็นการเสี่ยงภัย

ระหว่างรอ ณ ที่นั่งพักผู้โดยสาร ก่อนขึ้นเครื่องบิน มีท่านผู้
หนึ่งเข้ามาหา ท่านผู้นั้นได้แนะนำตัว หรือมาทราบบนภายหลัง ก็จำไม่
ได้ ว่าชื่อคุณดุษฎี เป็นเจ้าของรายการข่าววิทยุ ปตอ. (หรือกองพล
ปตอ.?) คุณดุษฎีได้ปวารณาตัวเผื่อมีอะไรที่จะให้ช่วย ท่านคงเห็นว่า
พระเดินทางองค์เดียวอาจจะไม่สะดวก เป็นความเอื้อเฟื้อที่นำ
อนุโมทนาอย่างมาก

แล้วก็เลยเป็นโอกาสที่ว่า จะโดยท่านถามหรือไม่ก็จำไม่ได้ ก็
ได้พูดคุยและเล่าเรื่องของคุณผู้หญิงนั้นให้คุณดุษฎีฟัง ทำให้กระจ่าง
แจ้ง เป็นอันว่า ไม่ว่าจะด้วยความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อ หรือโดยสงสัย
แล้วสอบถาม หรือทั้งสองอย่าง เฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อมีอะไรสงสัย
แล้ว ไม่ปล่อยให้ใจให้คิดนึกไปตามความรู้สึก แต่สืบสวนตรวจสอบ
ให้รู้จริงจนชัดเจน นับว่าเป็นตัวอย่างของบุคคลผู้ใช้วิถีปฏิบัติอันดี
งามที่น่าชื่นชมยกย่อง

จากนั้น โดย TG-915 ถึงดอนเมือง เข้าวันที่ ๒ เม.ย. ๒๕๒๑
คุณหมอฟีชาย คือ น.พ.เกษม อารยางกูร พร้อมด้วยหลาน มารอรับ
และนำไปพบโยมบิดามารดาที่สามเสนคลินิก ถวายภัตตาหารเช้า-
เพล กว่าจะส่งถึงวัดพระพิเรนทร์ก็เป็นเวลากลางคืน

จากกิจกรรมที่นิวยอร์ก ออกมาเข้าเฝ้าที่เมืองไทย

จากเมืองไทยจนกลับมา เวลา ๒ ปี ๒ เดือน ๑๐ วัน ที่ผ่าน
ไป รู้สึกเหมือนชั่วเวลาเมื่อวานถึงวันนี้ ดังว่าหลับแล้วตื่นขึ้นมา
หรือเหมือนว่าเหตุการณ์ทั้งหมดใน ๒ ปีนั้นคือแค่ฝันไป แล้วเรื่อง
ราวที่คิดไว้ที่จะทำในเมืองไทยก็ผุดขึ้นมาเตือน

ได้เริ่มงานสารานุกรมพุทธศาสตร์ ไทย-อังกฤษ ไว้ตั้งแต่ พ.ศ.
๒๕๐๖ แต่พอทำไปได้ปีเศษ จบอักษร “บ” ต้องเข้ารับภาระที่มหา
จุฬายา งานสารานุกรมก็ชะงักแล้วหยุดไป ถึงกระนั้นก็รอโอกาส
เรื่อยมา โดยจะยอมลดขนาดงานลง ต่อมาก็ทำสารานุกรมฯ อย่าง
ย่นย่อ แต่พอทำจบ “ต” ก็ต้องหยุดอีก จนกระทั่งในที่สุด ตกลงเอา
แค่ทำงานแทรกให้เสร็จไปทีหนึ่งก่อน ตามคำนิมนต์ของท่านเจ้า
คุณพระเทพกิตติโสภณนี่แหละ จึงเกิดเป็น *พจนานุกรมพุทธศาสตร์*
(ฉบับประมวลธรรม) เสร็จเป็นเล่มขึ้นมา ในปี ๒๕๑๘

กลับจากอเมริกาแล้ว คราวนี้จึงคิดว่า เอละ จะต้องให้
สารานุกรมพุทธศาสตร์เสร็จเสียที ถึงแม้จะได้แค่ภาษาไทยเป็นหลัก
มีภาษาอังกฤษประกอบเพียงเล็กน้อยก็ตาม และเพื่อระดมกำลัง
ทำอย่างเดียวยุติกัน ก็จะต้องนิมนต์ไม่ว่าไปไหนทั้งหมด แม้แต่ใน
วัด แต่กว่าจะได้เริ่มเขียนก็ ๑๑ กันยายน ๒๕๒๑

ระหว่างนี้ ญาติโยมทางอเมริกาก็เอาจริงเอาจังที่จะนิมนต์ไปนิวยอร์กอีก

หลังจากกลับมาถึงเมืองไทยได้เดือนเดียว พอถึงเดือน พฤษภาคม พระมหาสมบุญณ์ มาจากวัดวชิรธรรมปทีป นำหนังสือนิมนต์ของ Dr. Aung Thien กับญาติโยมทั้งคนไทยและต่างชาติ ลงนามกันเกิน ๑๐๐ ชื่อ มาส่งถวาย ก็ได้แต่รับไว้ก่อน

แล้วในเดือนกันยายนี่เอง ก่อนเริ่มลงมือเขียนสารานุกรมฯ วันเดียว คุณชายจันทรแรมก็นำแบบฟอร์ม G-325 A & I-485 ที่คุณหมอนิพนธ์ส่งมา จะให้เขียนกรอก เพื่อเดินเรื่องขอ permanent residence ประเภท missionary แล้วโยมสนิทหรือคุณพิเชษฐ จะนำกลับไป NY แต่ก็ตอบรับอะไรกับโยมไม่ได้

ต่อมาอีก ๒ เดือน ในวันที่ ๑๓ พ.ย. ๒๕๒๒ (ขณะนั้น วัดยังคงอยู่ที่ Bronx) ก็ได้รับหนังสือของวัดวชิรธรรมปทีป ลงวันที่ ๕ พ.ย. ๒๕๒๒ ส่งมาจากคุณสุชาติ เจริญจิตต์ (ตอนนั้นเป็นกรรมการอำนวยการ) ซึ่งพระมหาสมบุญณ์เป็นผู้ลงนาม ในฐานะรักษาการประธานคณะกรรมการอำนวยการ เป็นหนังสือนิมนต์ไปช่วยวางโครงการในการขยายวัด (คืออยู่ในระยะที่จะย้ายวัด)

ทั้งนี้ น้ำใจทั้งของพระและของญาติโยมนั้น เปี่ยมด้วยความปรารถนาดีงามยิ่งนัก แต่ก็ไม่อาจจะเดินทางไปได้ เพราะตอนนี้ลงหลักปักมั่นไปแล้วว่า ต้องใช้เวลาแก้สารานุกรมฯ อย่างเดียว

ญาติโยมนิวยอร์ค-ชิคาโก กลายเป็นผู้ร่วมให้เกิดพจนานุกรมฯ

พอขึ้นปีใหม่ ม.ค. ๒๕๒๒ ได้ ๒-๓ วัน สารานุกรมฯ ก็จบอักษร “ก” ขึ้น “ข” ไปนิดหน่อย และทำคำเกี่ยวกับประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในบางประเทศเสร็จไปอีกส่วนหนึ่ง รวมได้ ๑๙๐ หน้าพิมพ์ดีด

แต่แล้วพอถึง ๙ ม.ค. ๒๕๒๒ ศาสตราจารย์ ดร. ระวี ภาวิไล ซึ่งได้แจ้งมาตั้งแต่ปลายปี ๒๑ ว่าจะพิมพ์ *พุทธธรรม* (ฉบับเดิม ๒๐๖ หน้า) และได้บอกท่านไว้ว่าขอเขียนเพิ่มเติมสักหน่อยโดยจะใช้เวลาสัก ๓ เดือน คราวนี้ท่านแจ้งว่าได้ตั้งธรรมสถาน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขึ้นแล้ว พร้อมทั้งนำหนังสือเป็นต้นฉบับสำหรับเขียนเพิ่มมาถวายด้วยเลย ที่นี้ พอเขียนจริง เวลา ๓ เดือนไม่พอ จึงยังต้องระดมกำลังเร่งหนักขึ้นอีก (ในที่สุดกลายเป็น ๓ ปี) งานสารานุกรมฯ ที่คิดว่าจะให้เสร็จให้ได้ กลายเป็นหยุดเลิกไปเลยตั้งแต่นั้นมา

เมื่อซัดแล้วว่าจะยังไม่มีโอกาสทำสารานุกรมพุทธศาสนาให้เสร็จได้แน่ พอดีถึงวาระต้องทำหนังสือธรรมทานงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าอาวาสวัดพระพิเรนทร์ คือท่านอาจารย์พระครูปลัดสมัย กิตฺติหตุโต ในวันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๒๒ ก็จึงทำงานด่วนนี้ให้ประสานเข้ากับงานจำพวกสารานุกรม โดยทำ *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับครู นักเรียน นักธรรม* ขึ้นมาให้พอใช้ประโยชน์ได้ในระดับหนึ่ง (คือ *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์* ใน

ปัจจุบัน) เป็นอันเสร็จไปได้อีกเล่มหนึ่ง

ย้อนไปเมื่อครั้งญาติโยมที่นิวยอร์ก กิติ ที่ชิคาโก กิติ ถวายปัจจัยคราวจะออกเดินทางกลับเมืองไทย และได้ตกลงให้เป็นการตั้งทุนชื่อ “ทุนพิมพ์พุทธศาสนปกรณ” ใวนั้น ก็เป็นการตั้งตั้งไว้ เหมือนกับลอยๆ โดยไม่ได้มีเป้าหมายว่าจะพิมพ์หนังสืออะไร แล้วไปๆ มาๆ โดยไม่คาดหมาย เจ้าอาวาสวัดพระพิเรนทร์ก็ถึงมรณภาพ แล้วงานพระราชทานเพลิงศพก็ตามมาเอง และในงานก็จะพิมพ์หนังสือ แต่ไม่ได้รู้ว่าจะพิมพ์เรื่องใด อีกทั้งก่อนจะพิมพ์ก็ไม่ได้มีทุนที่เตรียมจำเพาะไว้

แล้วเรื่องก็มาลงเอยให้กลายเป็นว่า ญาติโยมที่นิวยอร์ก และชิคาโก เป็นผู้มีส่วนร่วมให้กำเนิดแก่ *พจนานุกรมพุทธศาสนฉบับประมวลศัพท์* ที่พิมพ์ที่ใช้กันต่อๆ มาจนบัดนี้

ที่นี่ ขณะจะเริ่มเขียน *พุทธธรรม* ก็มีเรื่องด้านอเมริกาเข้ามาอีก คือ พอขึ้นปี ๒๕๒๓ นั้นเอง ดร. สแวนเธอร์ก็ติดต่อมาในนาม Harvard จะนิมนต์ไปสอน ก็ตอบท่านไปว่า เวลานั้นยังขอไม่คิดเอาไว้หนังสือพุทธธรรมเสร็จ จึงจะคิดได้ ต่อมาใกล้กลางปี ท่านติดต่อมาอีก จึงบอกท่านว่า ความติดขัดอยู่ที่เขียนหนังสือพุทธธรรมนี้แหละ พุดกันไปพุดกันมา เรื่องออกมาว่า ที่จะนิมนต์นั้นหลังขึ้นปีใหม่หน้าแล้ว กว่าที่จะถึงตอนนั้น ตามที่รับกับท่านอาจารย์ระวีไว้ หนังสือควรจะเสร็จแล้ว นี่ก็เลยคล้ายกับจะรับนิมนต์ไปแล้ว

ที่นี่ พอถึงวันที่ ๔ ต.ค. ๒๕๒๓ ก็ได้รับจดหมายนิมนต์ จาก Dr. Carman ผู้อำนวยการ CSWR ที่ Harvard ให้ไปเป็น Research Fellow เป็นอันจะต้องไป ก็เร่งพุทธธรรมเป็นการใหญ่

แต่จนกระทั่งในที่สุด แม้ถึงวันเดินทาง ๓๐ ม.ค. ๒๕๒๔ งานพุทธธรรมถึงจะใกล้เสร็จเข้าไปมาก ก็ยังไม่เสร็จ ต้องฝากปฐพีบางส่วนไว้กับท่านเจ้าคุณพระเทพกิตติโสภณ (ตอนนั้นเป็นพระวิสุทธิสมโพธิ) ให้ท่านช่วยตรวจ แถมต้นฉบับลายมือส่วนหนึ่งหายไป ระหว่างส่งพิมพ์ดีด ก็ต้องไปเขียนทดแทนที่อเมริกาพร้อมกับทำงานสอนที่นั่นด้วย และจะต้องมาจัดการตอนเข้าโรงพิมพ์อีกเป็นขั้นสุดท้าย ทุกอย่างจึงแน่นและเร่งรัดไปหมด

เยี่ยมถิ่น วัดไทย ในความจำ

ออกจากเข้าเียบเมืองไทย เวียนกลับไปไกลล์นิวยอร์ก

เป็นอันว่า ลึนเดือนมกราคม ๒๕๒๔ ทั้งที่งานพุทธธรรมยังไม่เสร็จ ก็ต้องไปอเมริกาอีก เพื่องานสอนใน spring semester โดยเป็นอาคันตุกะของ CSWR (Center for the Study of World Religions) ที่ Divinity Faculty ของ Harvard

Harvard อยู่ในเมือง Cambridge (บนฝั่งแม่น้ำ Charles River ตรงข้ามเมือง Boston) ห่างจาก NY ขึ้นไปทางเหนือ ๓๐๐ กม. (Swarthmore ที่เก่า ห่างจาก NY ลงไปทางใต้เพียง ๑๔๕ กม.)

ไปอเมริกาทีวี่วนี้ มีลูกศิษย์คนใหม่ คือ อาจารย์โสม ได้รัต้นเป็นไวยาวัจกร ไปไหนก็ไปด้วยกันทุกแห่ง จนกระทั่งกลับเมืองไทยด้วยกัน

อาจารย์โสมอายุมากกว่าผู้เขียนประมาณ ๒๐ ปี ส่วนไวยาวัจกรในทีวี่วก่อน คือ คุณบุญเลิศ โพธิ์นี้ (อายุมากกว่าผู้เขียนสักปีเดียว) ซึ่งไม่ได้กลับเมืองไทยด้วย ก็ได้พบที่ NY แทบทุกครั้งทีไป

ถึง Harvard ไม่นาน ญาติโยมทาง NY ก็ทราบข่าว และวันมาฆบูชาก็ใกล้เข้ามา

พอถึงวันเสาร์ที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ก็มีรถ ๒ คัน มาจากนิวยอร์ก คันหนึ่ง พระมหาศีลปี่ เจ้าอาวาสองค์ใหม่ของวัดวชิรธรรมปทีป มากับคุณปริชา ตามด้วยรถของโยมอำนวยการวัด มีโยมปริยา คุณสนิท คุณอัจฉรา และคุณदनัย (ตอนนั้น คุณหมอนิพนธ์ย้ายไป อยู่ Texas แล้ว)

โยมมาถวายเพลแล้วก็นิมนต์ขึ้นรถไป NY เพื่อร่วมงานทำ บุญวันมาฆบูชา ในวันรุ่งขึ้น และได้พบกับโยมเก่าๆ มากท่าน คล้ายแต่ก่อน รวมทั้ง Dr. Aung Thien และคุณบุญเลิศ

เวลานั้น วัดวชิรธรรมปทีปยังอยู่ที่เดิมใน Bronx แต่ชัดเจน ว่าอยู่ในช่วงเวลาที่ญาติโยมกำลังจะมักจะเข้มนหาที่ใหม่ที่จะย้ายไป กันอย่างเต็มที่ ดังนั้น ในวันรุ่งขึ้น (๒๓ ก.พ. ๒๕) เมื่อจะส่งกลับ Harvard คณะโยมจึงพาไปดูบ้านที่กำลังพิจารณาซื้อที่ Mt. Vernon กับที่ Long Island (ซึ่งก็คือที่ตั้งปัจจุบันนี้นั่นเอง)

ที่วัดวชิรธรรมปทีปเวลานั้น ตามที่พบในวันมาฆบูชา นอกจากพระมหาศีลปี่ ที่เป็นเจ้าอาวาสองค์ใหม่แล้ว ก็มีพระมหาโฆสานันทะ (ในเอกสารของท่านใช้นามว่า “Ven. Maha Ghosananda”) ซึ่งรู้กันว่าเป็นผู้นำชาวเขมรที่ลี้ภัยอยู่ในอเมริกา (ท่านพักอยู่ที่วัดเกาหลี่ ใน Manhattan ทางวัดนิมนต์มาร่วมพิธี และหลังจากนี้ ในวันวิสาขบูชา ก็พบท่านอีก และเท่าที่ทราบ ท่านเดินทางไปในที่ต่างๆ เพื่อพูดเล่าเรื่องสถานการณ์ในกัมพูชา ยุคนายพลพต/Pol Pot ได้พบท่านทั้งที่เมือง Barre และท่านไปแวะเยี่ยมถึงที่พักใน Harvard คราวไปพูดที่ City Hall ของเมือง Boston) แล้วก็พระมหาสังวาลย์ ซึ่งเป็นพระธรรมทูตประจำที่นี้ และท่านพระคำมูย (พระภิกษุลาวอพยพ ได้ทราบว่่าก่อนหนีออก

จากประเทศ ท่านเป็นเจ้าของคณะแขวงหนึ่ง, มีสามเนรมเป็นหลานตามมาด้วย)

เป็นอันว่า พระประจำที่นี่ ก็มีเพียงพระมหาศัลป์ กับพระมหาสังวาลย์ ที่จริงยังมีอีกรูปหนึ่ง คือ พระมหาสุทัศน์ สุริโย ซึ่งเป็นพระเถระรุ่นก่อนกว่าสองท่านนั้น แต่ท่านไม่ค่อยอยู่ประจำมากนัก มักไปมาสลับกับที่อื่น เช่นที่ประเทศเยอรมนี ส่วนพระรุ่นเก่าครั้งปี ๒๕๒๑ ไม่เหลืออยู่เลย

โยมก็เปี่ยมน้ำใจ พระก็พร้อมไมตรี

ต่อจากมาฆบูชา ก่อนจบภาคเรียน ก็มีสงกรานต์ กับวิสาขบูชา ซึ่งก็ต้องมา NY ให้ครบทุกวันสำคัญเป็นธรรมดา รวมเป็น ๓ วันสำคัญ

แต่ไม่แค่นั้น ปราบกฏว่า ในช่วง ๔ เดือนครึ่ง ที่พักอยู่ใน Harvard คราวนี้ กลายเป็นว่า ต้องไป NY ถึง ๗ ครั้ง เพราะมีงานนิมนต์รายการอื่นเพิ่มเข้ามาอีก รวมทั้งพิธีเปิดสำนักงานแห่งใหม่ของ Thai Mission ประจำสหประชาชาติในวันที่ ๒๕ เม.ย. ๒๕๒๔

ในการไป-กลับ NY นั้น แทบทุกครั้ง พระและโยมมีน้ำใจมารับไป จนกระทั่งพระที่นั่นได้มาเยี่ยมที่ Harvard ครบทุกรูป พระบางรูปและโยมบางท่านก็เวียนมาซ้ำอีก รวมแล้วเหลือน้อยครั้งที่ จะเดินทางโดยเครื่องบิน หรือรถโดยสาร แสดงถึงความผูกพันกับวัดวชิรธรรมปทีปที่มีได้เลือนลงไปไหน

เรื่องน้ำใจญาติโยมคนไทยนี้ เป็นที่รู้จักกันดีอยู่แล้ว เพียงแต่เอ่ยขึ้นมาก็เป็นที่เข้าใจกัน ความเอื้อเพื่อต่อญาติโยมด้วยกันก็แข็งขันอยู่แล้ว เมื่อพบพระสงฆ์ ก็ยิ่งเต็มเปี่ยมเลยทีเดียว ไม่เฉพาะ

ทางนิวยอร์ก ญาติโยมทาง Boston และ Cambridge ก็ได้มาเยี่ยมเยียน มาถวายภัตตาหาร มาดูแลพระ มาพาลูกศิษย์พระไปเที่ยวชมบ้านเมืองกันไม่ขาดอยู่แล้ว เช่น คุณช้าง คุณตุ๋ คุณตึก คุณสหัส คุณเลอสร

โดยเฉพาะคุณไพบูลย์ และอาจารย์ประไพศรี กับอ้อและอ้า กลับเมืองไทยแล้ว ก็มาใกล้กันอีกต่อเนื่องถึงปัจจุบัน จนกลายเป็นโยมวัดญาณเวศกวันไปแล้ว

รวมแล้ว เมื่อไม่ใช่ครั้งที่ทางนิวยอร์กมีผู้มารับ ญาติโยมทางถิ่นที่พักอยู่นั้น ซึ่งมาๆ ไปๆ กันอยู่ไม่ขาด ก็รู้ตลอดว่าพระจะไปไหนเมื่อไร พอรู้เข้าก็จัดซื้อตั๋วเครื่องบินถวายอีก

แต่ไม่เฉพาะโยมไทยเท่านั้น ญาติโยมอเมริกันที่นั่นก็เอื้อเฟื้อเกื้อกูลไม่น้อยเลย Dr. Swearer นั้นน้ำใจเยี่ยมยอดตลอดเวลา ไม่เฉพาะตอนยังอยู่ที่ฮาร์วาร์ด แม้เมื่อจบงานที่นั่นแล้ว ไปประชุมกันอีกที่ U.C., Berkeley ทุกวันมารับไปฉันเช้า แล้วพอประชุมกัน ถ้ารอนจนพักก็จะเที่ยง แต่พอถึงเพล อ.สแวนเธอร์ก็มานิมนต์ไปฉันก่อน

ท่านอื่นๆ ก็แสนดี อย่างตัวผู้อำนวยการของ CSWR เอง คือ Dr. Carman เอาใจใส่ดูแลตั้งแต่ต้น จนในที่สุดเมื่อเดินทางออกจาก Boston ก็เอารถมารับขับไปส่งขึ้นเครื่องบินเอง (อาจารย์ชาวอินโดนีเซียก็ติดรถตามไปส่งด้วย)

นอกนั้น Mr. Darrow เรียกได้ว่าเป็นหัวหน้าสำนักงาน เมื่อมีเรื่องอะไรเกี่ยวข้องกับ ก็ช่วยกุฏิกุจจอย่างเต็มใจ แล้วยังมีคุณ Douglas ที่มาเรียนแปลวิสุทธิมัคค์ ซึ่งพร้อมที่จะช่วยหาโนนไปนึ่งให้อีก รวมเป็นน้ำใจไมตรีที่ทำฮาร์วาร์ดให้ดังงาม

ระหว่างทางจะกลับเมืองไทย ได้ผ่านแคววัดใน San

Francisco และที่ Los Angeles ก็ได้รับความเชื่อเพื่อต้อนรับดูแล เป็นอันดีโดยตลอด ทั้งจากพระและญาติโยม ที่วัดมงคลรัตนาราม ก็พบพระมหาประเทิญ เป็นต้น และที่วัดไทย LA ก็เช่นพระมหาสมบัติ ไปจนกระทั่งถึงคุณเล็กที่จะขึ้นเครื่องบินออกจาก Seattle ปิดท้ายรายการ

ที่จะเว้นไม่ได้ ต้องเล่าไว้ด้วย ก็คือ ญาติโยมคนลาว นอกจากที่พบในพิธี เมื่อ Dr. Steve Young แห่ง International Institute มารับไปในคราวที่ชาวลาวจัดงานปีใหม่ที่ Boston แล้ว ก็ข้ามมาถึงตอนไปประชุมที่ Berkeley

ที่นั่น พอไปถึงแล้ว รุ่งขึ้นเช้า ก็พบคนหนุ่มลาวซึ่งทำงานอยู่ที่นั่น จากคนนี้ก็โยงไปให้พบกับอีกคนหนึ่ง

คุณทั้งสองนี้ มีน้ำใจงามยิ่ง ขออนุญาตออกนามด้วย คงไม่ว่าอะไร คือ คุณศรีพรรณ และคุณสมคำ นอกจากชิมขนมบริการต่างๆ แล้ว ได้นิมนต์และขับรถพาไปเยี่ยมบ้านของตนในชุมชนชาวลาวอพยพ และดูที่โน่นที่นี่ และในวันหลังเลิกประชุม ไม่มีใครอยู่แล้ว คุณทั้งสอง และแม่บ้าน ก็นำภัตตาหารมาถวาย ทำให้สะดวกเรียบร้อยครบทุกแห่ง

ค้ำน้ำใจที่อเมริกา จำจากมาเพราะค้ำงานที่เมืองไทย

เมื่อไปนิวยอร์กในคราวต่างๆ นั้น ญาติโยมก็เหมือนกับทวงอีก คือนิมนต์ว่าเสร็จงานสอนแล้ว ก็ขอให้มาอยู่ต่อที่วัดวชิรธรรมปทีป แม้ว่าคุณหมอนิพนธ์จะได้ย้ายไปอยู่ Texas แล้ว ท่านที่อยู่ก็สืบเรื่องต่อมา คราวนี้ คุณอาทิตย์ออกหน้า และคุณदनัยก็หนุนแข็งขันเหมือนเดิม แล้วโยมสนิทก็ล่าทัพตามมาอีก

ครั้นออกจาก Harvard แล้ว ระหว่างทางจะไปประชุมที่ Berkeley ได้ตกลงแวะเยี่ยมวัดธัมมมารามที่ชิคาโก พักอยู่ถึง ๔ วัน (๑๓-๑๖ มิ.ย. ๒๕๒๔) พบโยมเก่าๆ หลายท่าน (คนใหม่ๆ ก็มี) ตั้งแต่คุณแสวง คุณอุดม คุณจำเนียร คุณอาภรณ์ คุณตุง คุณหน้อย คุณกุหลาบ คุณสมคิด คุณชัยวัฒน์ คุณวุฒิชัย เป็นต้น และที่นั้นก็เช่นกัน คุณสุพจน์ โยมสำคัญที่เป็นกำลังใหญ่ตั้งแต่ยุคแรก ก็เอาจริงเอาจังจะให้รับนิมนต์มาอยู่ที่ชิคาโก

แม้จะอนุโมทนาศรัทธาของโยมทั้งสองแห่ง แต่เรื่องที่รออยู่เมืองไทยคราวนี้ ปีบรัดเร่งเวลายิ่งกว่าคราวก่อนด้วยซ้ำ คือหนังสือพุทธธรรม ที่ก่อนออกจากฮาร์วาร์ด เพิ่งเขียนต้นฉบับแทนส่วนที่หายไปเสร็จใหม่ๆ

เมื่อผ่านเรื่องแทรกคั่นคือการไปประชุมที่ Berkeley มาขึ้นเครื่องบิน พอกลับถึงเมืองไทยแล้ว ก็ถึงตอนสำคัญ

นอกจากส่งต้นฉบับเสร็จใหม่นี้ให้คุณชลธีร์ช่วยพิมพ์ดีดออกมาแล้ว ก็มีแต่จะต้องเร่งงานในชั้นของกระบวนการพิมพ์ในโรงพิมพ์ ที่จะให้หนังสือ *พุทธธรรม* เสร็จเป็นเล่มออกมาให้เร็วที่สุดตามที่ได้รับกับท่านอาจารย์ระวีไว้

ถึงเมืองไทย เข้าวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๒๔ พี่ชาย คือคุณหมอกเกษม อารยางกูร ก็เป็นผู้มารับเช่นเดียวกับครั้งก่อนเมื่อปี ๒๕๒๑ ออกจากดอนเมืองก็พาไปเยี่ยมโยมพ่อ-โยมแม่ ที่คลินิกก่อนอื่น แล้วจึงถึงวัด

ฉากใหญ่เก่าคร่ำคร่า ถึงเวลาจะปิด

วันที่ ๑ ก.ค. ๒๕ ถึงวัดพระพิเรนทร์แล้ว พอจะระดมทุ่มแรงให้แก่งานหนังสือพุทธธรรมที่ค้างอยู่ คู่แข่งก็เข้ามาตัดหน้า ร่างกายที่ห่างจากสภาพอากาศกรุงเทพฯ ไปค่อนข้างนาน พอกลับมาปะทะเข้าทันที ปรับตัวไม่ทัน

อากาศอเมริกาที่เจ้าของประเทศเข่าว่ามีมลภาวะสูงนั้น ดินแดนของเขากว้างใหญ่มาก จุดที่ไปพักไปนอนนั้นมิได้มีอากาศเสียมากนัก เทียบไม่ได้กับย่านวอร์จักร สองวันแรกที่นี้แทบจะนอนอยู่ไม่ไหว หลังจากนั้น จึงค่อยๆ ปรับตัวดีขึ้นพออยู่กันไปได้

พอตั้งตัวได้แล้ว นับแต่นั้น เวลาและเรี่ยวแรงทั้งหมดพูดได้ว่า ต้องทุ่มให้กับงานหนังสือพุทธธรรม ซึ่งทำมาถึงเวลานั้นเป็นปีที่ ๓ โดยถือว่าช่วงเวลาที่ไปอเมริกา เป็นเพียงเหตุการณ์ที่แทรกคั่นเข้ามา

แต่ต่อจากนี้ไป ทั้งงานหนังสือ และปัญหาการเจ็บป่วย โดยเฉพาะโรคของระบบทางเดินหายใจ ก็แข่งเวลาไปด้วยกัน จนต้องปิดฉากชีวิตกลางเมืองลงในที่สุด

เรี่ยวแรงและเวลาที่ทุ่มให้กับงานหนังสือช่วงตอนนี้ไปทั้งหมดเกือบ ๕ ปี พอพิมพ์ *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ* ครั้งที่ ๑ เสร็จในช่วงกลางปี ๒๕๒๕ ก็ต่อด้วยงานเพิ่มเติมและจัดพิมพ์ *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* ขึ้นใหม่ในระบบคอมพิวเตอร์ฟิก (เวลานั้น คอมพิวเตอร์ยังพัฒนาไม่ถึงขั้นใช้ในการพิมพ์หนังสือ) ซึ่งเสร็จในปี ๒๕๒๘ (แถมมีงานแทรก โดยเฉพาะหนังสือ *Thai Buddhism in the Buddhist World* ซึ่งกินเวลาไม่น้อย ตอนกลางปี ๒๕๒๗) ต่อด้วยเพิ่มเติม *พุทธธรรมฯ* นั้นสำหรับการพิมพ์ครั้งที่ ๓ ซึ่งกว่าจะพิมพ์เสร็จก็ขึ้นสู่ พ.ศ. ๒๕๒๙

ระหว่างนี้ อ. สแวนเจอร์ ก็มาพบเพื่อนิมนต์ไปสอนที่อเมริกา ต่ออีก ก็ต้องบอกท่านว่า ติดงานทำหนังสือเหล่านี้ ยังไม่สามารถไปไหนได้ อีกปีหนึ่งท่านมาพูดอีก ก็ได้แต่ผัดเพี้ยนอย่างนั้น

จนครั้งสุดท้าย รับกับท่านว่าตกลงจะไปได้ในปี ๒๕๓๐ (1987) เพราะคาดหมายได้อย่างค่อนข้างมั่นใจว่า กว่าจะถึงปีนั้น งานหนังสือสำคัญคงเสร็จทั้งหมด

เวลาช่วงแรกของงานหนังสือนี้ ตั้งแต่กลับจาก Swarthmore ในปี ๒๕๒๑ จนถึงปี ๒๕๒๕ (เว้นช่วง ๔ เดือนครั้งที่ไป Harvard) เป็นเวลาที่อยู่กับงานเขียนหนังสือเรียกได้ว่าโดยสิ้นเชิง นอกจากฉันอาหาร และนอนพักอย่างสั้นๆ ในแต่ละวันแล้ว ก็มีแต่นั่งเขียนหนังสืออย่างเดียว แทบไม่พบกับผู้คนใดๆ นอกจากพระครูวินัยธร ถวัลย์ สมจิตฺโต ที่มีน้ำใจมาช่วยดูแล กับลูกศิษย์ที่กุฎี รวมแค่ ๒-๓ บุคคล นานๆ จะจำเป็นต้องพบกับแขกที่มาธุระสักครั้งหนึ่ง

หลังขึ้นปี ๒๕๒๕ แล้ว โดยเฉพาะเมื่อพิมพ์ *พุทธกรรมฯ* ครั้งที่ ๑ เสร็จออกมาแล้ว เหมือนเข้าสู่วิถีชีวิตใหม่ เริ่มมีโยมญาติมิตร มาพบปะ มาช่วยงานทำหนังสือ ตลอดจนอุปถัมภ์บำรุง รวมทั้งดูแลแก้ปัญหาโรคภัยไข้เจ็บ และมีการนิมนต์ออกไปพูดไปบรรยายในที่ต่างๆ

แต่พร้อมกันนั้น โรคพยาธิที่แข่งคู่แข่งข้างกับงานตลอดมาก็ก้าวหน้าแข็งกล้าขึ้นเรื่อยๆ แม้ในช่วงหลังนี้ ญาติโยมที่เข้ามาได้เกื้อกูลช่วยแก้ไขโรคหมดไปบ้าง

ในบรรดาอาการที่บีบคั้นชีวิตตลอดมาสืบแต่ก่อนบวช ๓ อย่าง คือ โรคมาสตอยด์อักเสบเรื้อรัง (chronic mastoiditis, กระดูกพรุนด้านข้างกระดูกศีรษะอักเสบ) โรคท้องเสียแน่นอึด

ตลอดเวลา (ลงท้ายจับได้ว่าเป็น giardiasis) และโรคระบบหายใจ สืบเนื่องจากวัณโรครุนแรงไอเป็นเลือดมากมายและอยู่ท่ามกลาง สภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยมลพิษนั้น สองอย่างแรกได้บำบัด สำเร็จจนถือได้ว่าหมดปัญหา

แต่โรคที่ ๓ คือ ระบบหายใจ (โยงกับปัญหาเส้นโลหิตที่ส่ง เลือดขึ้นไปเลี้ยงสมองเด็กมาแต่กำเนิดทั้ง ๔ เส้น) แม้คุณหมอ หลายท่านจะเอาใจใส่ช่วยดูแลบำบัดรักษาอย่างเต็มที่และอาการ ของโรคบรรเทาลงในบางด้านและบางช่วงเวลา แต่โรคก็ก้าวหน้า ไปกับสภาพปอดที่ชำรุดและเสื่อมลงตามกาลตามวัย

ต่อมา อาการของโรคก็รุนแรงขึ้นถึงขั้นที่นับว่าวิกฤต อึดอัด แน่นในอกในคอ พุดแทบไม่ออก ถ้ามีใครมาพบที่กุฏิ พุดแค่อยู่ใกล้ ตัวต่อหน้า ก็ต้องตะเบ็งจนเจ็บระบมหน้าอก ญาติโยมผู้หวังดี ตระหนักว่าไม่อาจอยู่ในสภาพแวดล้อมนั้นต่อไปได้แล้ว และเริ่ม รับผิดชอบต่อเขียนหนังสือที่อื่นไกลจากวัดในแต่ละวันทุกวันตลอด พรรษาแห่ง พ.ศ. ๒๕๒๘ และช่วยกันหาที่นอกเมืองที่จะย้ายออกไป

ในที่สุด ถึงวันเข้าพรรษา พ.ศ. ๒๕๒๙ แม้จะยังไม่พบที่อันพึง จำพรรษาเป็นการถาวร ก็นิมนต์ย้ายออกจากกรุงเทพฯ ไปพำนักใน อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี ที่สถานพำนักสงฆ์ศาลากลางสระ เพื่อฟื้นฟู สุขภาพ (ชั่วคราว) กับพระภิกษุที่ติดตามไปด้วย ๒ รูป คือ พระมหา อินศร จินฺตาปญฺโญ (ปัจจุบัน คือ พระครูปลัดสุวัฒนพรหมคุณ) และพระฉาย ปญฺญาปทีโป (พระครูสังฆรักษ์ฉาย ในบัดนี้)

นี่ก็คือฉากใหญ่ฉากหนึ่งของชีวิตที่ได้ปิดลง แล้วก็เปิดขึ้นอีก เป็นฉากใหม่ในต่างกาลต่างที่ เป็นการพลิกผันตัดตอนขาดจากกัน ซึ่งแทบทุกอย่างเปลี่ยนแปลง เรื่องเก่าหายไป เรื่องใหม่มาแทน

ขอขอบคุณ ที่หนุนให้ฟื้นความจำ

ฉากใหญ่ฉากใหม่ของชีวิตมิใช่เป็นเพียงการย้ายวัดเปลี่ยนถิ่นที่อยู่ออกไปจากสภาพแวดล้อมเดิมเท่านั้น แต่เป็นการเปลี่ยนสภาพและระบบการดำเนินชีวิตอย่างพลิกผัน งานหนังสือหลักหนังสือใหญ่ ทั้ง *พุทธธรรม* และ *พจนานุกรมพุทธศาสตร์* พอได้ว่าเสร็จทันก่อนย้ายออกไป จากนั้นแทบเป็นอันปิดรายการ เพราะในเวลาราว ๒๐ ปีต่อจากนี้ งานเพิ่มขยายที่ตั้งใจไม่มีช่องโอกาส นอกจากแทรกเพิ่มเติมได้เพียงเล็กน้อย จนกระทั่งฉากใหม่นั้นใกล้จะปิดในปี ๒๕๕๐-๒๕๕๑ จึงได้จังหวะชำระและเพิ่มเติม *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์* เสร็จไปขั้นหนึ่ง

ทั้งที่ออกไปอยู่นอกเมือง แต่พบคนมากขึ้น มีรายการออกไปพูดปาฐกถาบรรยายเพิ่มขึ้นๆ และจากเรื่องกันไปพูดนั้น บทลอกเทปก็ตามมาพร้อมกับคำขอพิมพ์ งานหนังสือย่อยเร่งรัดทยอยเสร็จเป็นเล่มเล็กเล่มน้อยแทนที่งานหลักซึ่งเป็นหนังสือใหญ่

ได้จังหวะว่า พอพิมพ์ *พุทธธรรม* และ *พจนานุกรมพุทธศาสตร์* เสร็จ ก็พอดีหมดยุคงานพิมพ์จากอาร์ตเวิร์คในระบบคอมพิวเตอร์กราฟิก แล้วระบบการพิมพ์ด้วยคอมพิวเตอร์ในระบบ DTP (desktop publishing) ก็เริ่มขึ้น ทำให้พิมพ์หนังสือเล่มได้เพียงด้วยการใช้ฝีมือพิมพ์ดีดทำงานเสร็จสิ้นไปแค่นักฎิหรือที่พักอาศัย แม้ว่าผู้เขียนนี้จะพิมพ์ดีดไม่เป็น ก็ไม่เป็นไร ตรวจชำระบทลอกเทปเสร็จแล้วก็ส่งให้พระครูปลัดฯ พิมพ์ใส่คอมพิวเตอร์ ตรวจแก้กันไปจนเสร็จในศาลาที่พัก แล้วส่งโรงพิมพ์ที่เดียวทยอยเสร็จออกมาเป็นหนังสือเล่มใหญ่ๆน้อยๆของยุคใหม่นี้

อีกด้านหนึ่ง ญาติโยมก็เดินหน้ากันไม่หยุดในการหาสถานที่ สัปปายะแก่สุขภาพและงานอันเรียกว่าศาสนกิจ เพื่อให้ได้พัก อาศัยเป็นการถาวร จนในที่สุดก็เกิดเป็นวัดญาณเวศกวัน พร้อม กับสถานพำนักสงฆ์สายใจธรรมที่ขยับเขยื้อนไปตั้งบนเขาตงยาง

จากความพลิกผันและพัวพันกับสภาพใหม่นี้ เรื่องที่นิวยอร์ก รวมทั้งที่ชิคาโก ก็ขาดตอนหายวับไป ผู้เขียนก็หันไปอยู่กับสภาพใหม่ ญาติโยมทางนิวยอร์กก็ไม่รู้ที่ไป รวมทั้งเรื่องที่รับกับ อ.สแวงเวอรัว่า จะไปสอนในปี ๒๕๓๐ (1987) ก็ลืมสนิท จนเลยเวลาไปเฉยๆ เหมือนผิดสัญญา โดยไม่ได้เจตนา

เวลาผ่านไปมาอีก ๑๐ ปี ก็เปลี่ยนฉากอีก คราวนี้เป็นฉาก ย่อย คือชีวิตหลังการผ่าตัดเส้นเลือดใหญ่ที่ผ่านคอขึ้นไปเลี้ยง สมอง ซึ่งเป็นเหตุให้เรื้อรังจากกิจกรรมและการปรากฏตัวทั้งหมด ไม่ไปไหนนอกจากไปหาที่ปลื้มตัว ไม่ไปร่วมงานการใดๆ แม้แต่ใน วัดญาณเวศกวันเอง ก็อาจจะออกมาบ้างอย่างไม่แนกเพียงใน บางวันสำคัญ เช่น วิสาขบูชา มาฆบูชา และอาสาฬหบูชา

จนกระทั่งมาถึง พ.ศ. ๒๕๕๓ ในบัดนี้ ที่โรคพาธและงาน หนังสือธรรมแข่งกาลเวลามาถึงจุดคับขัน ก็เลื่อนต่อไปเข้าฉาก ใหม่อีก ซึ่งจะเป็นฉากสุดท้าย ปิดรายการ คือจะหายตัวไปหรือไม่ ก็แล้วแต่เหตุปัจจัยที่อยู่ใต้พระกาล

ถึงตรงนี้ก็ได้จังหวะพอดี ที่ทางนิวยอร์ก วัดวชิรธรรมปทีปจะ มีงานพัทธสีมาภรณ์ เป็นเหตุให้ท่านเจ้าคุณพระเทพกิตติโสภณ (สมบุญ ญาณุโณ) บอกแจ้งไปว่า ในฐานะที่ผู้เขียน “ได้มีส่วน เกี่ยวกับวัดวชิรธรรมปทีป ในระยะที่เริ่มตั้งวัดใหม่ จึง...ขอคำ สัมโมทนียกถา”

แม้ว่าท่านเจ้าคุณจะขอกถานั้นให้มีความยาวเพียงประมาณ ๓ หน้ากระดาษ แต่ก็ยังเป็นข้อกำหนดที่บังคับให้ผู้เขียนต้องย่อเนื้อเรื่อง แล้วก็ค้นเรื่องราวเก่าๆ สมัย พ.ศ. ๒๕๑๙-๒๕๒๑ ที่นิวยอร์ก จึงขอขอบคุณท่านเจ้าคุณพระเทพกิตติโสภณเป็นอย่างสูง ที่ช่วยสร้างข้อกำหนดนี้ขึ้น (ในอดีต เมื่อครั้งทำงานพระศาสนาที่มหาจุฬาท่านเจ้าคุณฯ ก็มักทวงถามเป็นแรงเร่งเร้าให้ผู้เขียนทำหนังสือเล่มสำคัญๆ เสร็จออกมา เช่น พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม ที่เคยพูดถึงข้างต้น แต่บางเล่มก็ยังค้างเติ่งอยู่จนบัดนี้)

แม้ว่าความรู้สึกที่ดียังคงอยู่พร้อมด้วยความจำพอเลาๆ แต่เรื่องราวความเป็นไปและเหตุการณ์ต่างๆ หายไปแล้วแทบหมดสิ้น จากความทรงจำในระดับพื้นผิว

แม้กระทั่งในการไปคราวหลังที่ Harvard เรื่องที่ไม่น่าจะลืม เช่น Professor Nagatomi (อาจารย์สอนวิชาภาษาบาลีที่นั่น) ซึ่งร่วมอยู่ในกลุ่ม Buddhist Studies ฝากว่า กลับมาเมืองไทยแล้ว ขอให้พิจารณาจัดส่งพระ (พูดกันกระทั่งว่าส่ง ex-monk คือขีต น่าจะเหมาะ) ไปเรียนที่ CSWR แต่พอกลับมาเจองานหนังสือ ก็ลืมหมด

แม้แต่ว่า ที่ Harvard นิมนต์ไปสอนนั้น เขาให้มีฐานะเป็นอะไร ก็ลืมสนิท จนกระทั่งปลายปี ๒๕๔๘ คือเมื่อ ๕ ปีมานี้เอง คณะที่จัดนิทรรศการขอใบปริญญาบัตร เป็นต้น เพื่อนำไปจัดแสดง จึงเปิดดูในซองที่เก็บรวมเอกสารเก่า ก็เลยบังเอิญพบใบแต่งตั้งว่าเขาให้เป็น Research Fellow พร้อมทั้งสอนไปด้วย

อย่างไรก็ตาม พอดีใจกว่า ในช่วงนั้นได้จดบันทึกเหตุการณ์ไว้ค่อนข้างละเอียด พอยกเอาบันทึกนั้นขึ้นมาอ่านมาค้น ก็ดึงเอาความทรงจำในระดับที่ลึกลงไปให้เด่นขึ้นมา จนมองเห็นความเป็นไปค่อนข้างชัดเจน

จึงถือโอกาสว่า นอกจากค้นเพื่อเขียนสัมมนาวิทยานิพนธ์แล้ว ก็เล่าเรื่องราวไว้ด้วย ถึงจะไม่พิมพ์ไม่เผยแพร่ ก็ไม่เป็นไร อย่างน้อยเพื่อไว้ว่าถ้าท่านเจ้าคุณสนใจก็จะได้อ่าน เป็นส่วนที่อาจจะช่วยให้รู้จักวัตรชีวิตธรรมปฏิบัติและชุมชนทั้งพระและญาติโยมที่ผูกพันกันมา ได้รับความรู้เข้าใจและสื่อถึงใจกันได้ ช่วยเสริมบรรยากาศของวัดให้สดชื่นรื่นเริงขึ้น

อยู่เมืองไทย ๓ ปี มีคนพบน้อยกว่าอยู่ที่นิวยอร์ก ๑ เดือน

เป็นเรื่องที่ต้องขอขงอภัยญาติโยมนิวยอร์ก รวมไปถึงทางชิคาโก เป็นต้นด้วย ที่ผู้เขียนลืมเหตุการณ์อันมีความหมายสำคัญของที่นี่ในอดีต นอกจากไม่ได้สนองศรัทธาของญาติโยมแล้ว พอกลับถึงเมืองไทยก็เหมือนกับหายตัวไป ไม่ได้ติดต่อส่งข่าวคราว

แต่พร้อมกับขอขงอภัย ก็ขอความเข้าใจด้วย ดังที่ได้บอกแล้วว่า ตัวผู้เขียนนี้มีงานหนังสือที่เร่งและรัดตัวอย่างเต็มเวลา พูดได้ว่าพอมาถึงภูมิจังหวัดเมืองไทย ก็ไม่นึกถึงอะไรอื่นแล้ว ได้แต่ก้มหน้าก้มตาเขียนหนังสืออย่างเดียว หรือพูดอย่างชาวบ้านว่า เขาแต่เขียนหนังสือชนิดไม่ลืมหูลืมตา ทำอยู่อย่างนี้จนลืมเวลา พอเงยหน้าหรือลืมตาขึ้นมาที่หนึ่ง เวลาผ่านไปแล้วหลายปี

ที่จริง ไม่เพียงญาติโยมทางนิวยอร์กเป็นต้นเท่านั้น ที่จะให้ผู้เขียนอยู่ต่อในอเมริกา ทางคณะสงฆ์ก็ชัดเจนว่าผู้ใหญ่นับสนุนและต้องการให้เป็นอย่างนั้น

ยิ่งย้อนกลับไปมองเรื่องราวและเหตุการณ์ คุุณันท์ก็เก่า ก็ยังมีข้อมูลย่อยๆ ที่ยืนยันหนักแน่น แม้แต่จะเป็นอุปัชฌาย์ ตัวเองก็ไม่ได้นึกถึง ไม่มีใครขอ ท่านส่งไปตั้งให้ที่อเมริกาโดยไม่ต้องรู้ตัว

พอมีเรื่องเกี่ยวกับทางการที่จะยืดเวลาอยู่ หรือจะไปใหม่ ท่านก็รับรองหรือยืนยันให้ทันที แต่ผู้เขียนก็ไม่ได้สังเกต ใจก็มุ่งแต่ว่าจะต้องทำงานหนังสือธรรมะที่ค้างบ้าง ที่กะไว้บ้าง ให้จบให้เสร็จ จนบางที่ผู้ใหญ่คงจะเห็นว่าพระองค์นี้ไม่เอาเรื่อง

บางท่านก็มองไปว่า ที่ผู้เขียนไม่ยอมอยู่ต่อและไม่ยอมไปอเมริกาอีกนี้ ไม่ฉลาด ถ้าไป ถ้าออกทำงานข้างนอก จะทำประโยชน์ได้มากมายกว้างขวาง จะสร้างชื่อเสียงเกียรติคุณให้แก่คณะสงฆ์ไทย แก่พระศาสนาและประเทศชาติได้อย่างดี นี่กลับมาเลือกในทางเก็บตัวเงียบเขียนหนังสือ

สำหรับตัวผู้เขียนเอง เรื่องนี้ไม่ใช่การเลือก และก็ไม่ใช่การยอมไปหรือไม่ยอมไป แต่เรื่องอยู่ที่ว่า ตนเองมองเห็นและมีงานหนังสือที่ทำอยู่และจะทำ ซึ่งเห็นว่าสำคัญ เป็นประโยชน์ และควรจะทำให้สำเร็จ เป็นเรื่องที่รออยู่ ก็มุ่งหน้าทำไป แต่ไม่อาจคาดหมายว่าจะใช้เวลาสักเท่าไร แล้วเวลาก็ผ่านไปอย่างนี้

ถ้าเสร็จไว้ใน ๒-๓ ปี เรื่องก็คงเป็นไปอีกแบบหนึ่ง แต่นี้ ๓๐ ปี เหมือนไม่กี่เดือนหรือไม่กี่วัน แต่มีกว่า แม้แต่ถึงขณะนี้ก็ยังเสร็จไปเพียงส่วนหนึ่ง ยังไม่เสร็จจริง ยังค้างอยู่อีกมาก แต่จะมาต้นตรงที่ว่าเวลาแห่งชีวิตของตนเองนั้นแหละจะหมด

เพราะอยู่กับหนังสืออย่างเดี่ยวแบบนี้ เมื่ออยู่เมืองไทยตอนนั้น จึงพบผู้คนน้อยอย่างยิ่ง ต่างกันไกลกับเมื่อมาพักที่นิวยอร์ก พูดได้ว่า อยู่เมืองไทยตลอดช่วงเวลานั้นจับมาต่อกันรวมเป็น ๓ ปี ได้พบปะผู้คนน้อยกว่าอยู่ที่นิวยอร์กเพียง ๑ เดือน

มองในแง่หนึ่งก็เหมือนกับว่า แทนที่จะพบปะกับคน ก็พบกับตัวหนังสือ และเมื่อพบกับตัวหนังสือตลอดเวลาอย่างนั้น ผลออกมาว่า ในเวลา ๓ ปี เขียนหนังสือเสร็จไป พันหน้าเศษ

ทั้งนี้ แยกเป็นช่วงแรกทำสารานุกรม (ที่กลายเป็นงานสูญเปล่า เพราะค้างเต็ง) จบตัว “ก” และคำพิเศษอีกบางคำ รวม ๑๙๐ หน้า พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ๓๗๓ หน้า (นั่นคือฉบับพิมพ์ครั้งแรก, ปัจจุบัน ๕๘๐ หน้า) กับหนังสือพุทธธรรม เพิ่มจากเดิม ประมาณ ๙๐๐ หน้า

ถ้าคิดเป็นหนังสือขนาด ๑๖ หน้ายกพิเศษ รวมแล้วมากกว่า ๓,๐๐๐ หน้า คือเขียนปีละ ๑ พันหน้าเศษ จึงได้บอกว่า เขียนทั้งคืนทั้งวัน เว้นแต่ฉันอาหารและนอนบ้างนิดหน่อย

สภาพอย่างนี้ มีความหมายสืบเนื่องต่อไปอีกว่า ไม่มีเวลาที่จะนึกถึงและไม่มีเวลาเล่าเรื่องที่ได้ไปนิวยอร์กนั้นให้ใครฟัง แม้แต่คนที่ใกล้ชิดก็ไม่ได้เอ่ยเรื่องนี้ นอกจากมีใครถามขึ้นมา ก็ตอบไปบ้าง แต่เมื่อไม่ค่อยได้พบใครอยู่แล้ว โอกาสที่จะเล่าจึงน้อยนัก

มีสัก ๒ ครั้ง เมื่อกลางปี ๒๕๒๕ และต้นปี ๒๕๒๖ (พ้นระยะ ๓ ปีของการเร่งงานเขียนไปแล้ว) ตอนไปบรรยายหรือพูดข้างนอก ได้พูดถึงอเมริกา ก็ไม่ได้เล่าเรื่องวัดไทยหรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับตัวเอง แต่เป็นการพูดถึงสภาพสังคมของเขาทั้งหมด ดังที่ได้เกิดเป็นหนังสือ *มองอเมริกา มาแก้ปัญหาไทย*

อย่างไรก็ตาม ที่ว่าลืมนั้น หมายถึงลืมนเรื่องราวและเหตุการณ์ โดยเฉพาะที่เป็นรายละเอียด แต่ในแง่ตัวบุคคลว่าใครเป็นใคร ยังจำได้ไม่น้อย

แม้แต่เมื่อปี ๒๕๒๑ ที่กลับจากนิวยอร์กแล้ว และต่อนั้นมา โยมที่กลับจากอเมริกาแล้วบ้าง ที่มาจากอเมริกาบ้าง ก็ยังมาเยี่ยมเยียน มาทำบุญ มานิมนต์ไปงานบุญบ้าง โดยเฉพาะคุณชาย จันทรแรม และโยมโอรุณอ่อน พบกันหลายครั้ง โยมสนิท โยมอัจฉรา คุณกิตติ ก็มา จนใกล้ที่สุดเร็วๆ นี้ ก็คือคุณสุชาติ และคุณศรีประไพ

ระยะแรกพบกันที่วัดพระพิเรนทร์ ต่อมาจู่ๆ ผู้เขียนก็หายไปจากกรุงเทพฯ นั่นคือตอนปิดฉากเก่า ตั้งแต่ปี ๒๕๒๙ แล้วเปิดเข้าฉากใหม่

จากนั้นอีกนานหลายปี ญาติโยมจึงรู้ว่าอยู่ ณ วัดญาณเวศกวัน จ.นครปฐม แต่พอไปถึงกันพบกันได้ไม่นาน ก็ปิดฉากอีก เมื่อผู้เขียนผ่าตัดเส้นเลือดใหญ่แล้ว อยู่แต่ที่กุฏิ ไม่ออกมาพบใคร แม้แต่แค่หน้าวัด

ญาติโยมมาหา ไม่พบ เมื่อสอบถาม ก็คงได้ความบ้าง ไม่ได้ความบ้าง ผู้ตอบก็ไม่รู้ว่าผู้มาหาเป็นใคร และสภาพของผู้เขียนว่าอาหารอย่างไรก็รู้ไม่ชัดเจนพอที่จะชี้แจงให้แจ่มแจ้งแก้ไข แล้วเรื่องก็ผ่านไป บางรายผู้เขียนก็ได้รู้ตามหลังว่ามีใครมา แต่ที่ไม่ได้รู้คงจะเป็นธรรมดามากกว่า

ครั้งมานี้ เปลี่ยนฉากอีกที คราวนี้ ส่วนมากออกไปพักในชนบท เมื่อห่างหายไกลวัดไกลบ้าน ก็ถึงตอนสงบจบง่ายทุกประการ

ในใจชื่นชมปรารถนาดี

ล้อมรอบด้วยบรรยากาศแห่งไมตรีที่สดใส

ดังที่กล่าวแล้วว่า ถึงแม้ในความทรงจำระดับพื้นผิว เรื่องราวคราวที่จากเมืองไทยไปพักอยู่นิวยอร์กจะได้เลือนหายไปแทบหมดสิ้น แต่ก็ยังเหลือความจำพอเลาๆ พร้อมด้วยความรู้สึกคลุมรวมที่ดีๆ

ครั้งนี้แล้ว เมื่อค้นและอ่านบันทึกเหตุการณ์ละเอียดลึกลงไป ความจำพร้อมทั้งความรู้สึกดีงามที่พ่วงอยู่ด้วยนั้น ก็ยิ่งฟื้นชัดเจนขึ้นมา

ในระยะเวลาที่พักอยู่นิวยอร์ก และไปๆ มาๆ กับซิดคาโกนั้น แม้ว่างานหนังสือจะมีได้ใช้เวลาทั้งหมดของชีวิตอย่างตอนเร่งหนังสือพุทธธรรมในเมืองไทย แต่งานหนังสือนั้นก็กินเวลาส่วนใหญ่ของแต่ละวันแต่ละคืนอยู่นั่นเอง

ในด้านหนึ่ง งานหนังสือที่นั่น ไม่เฉพาะการเขียนหนังสือ แต่มีการสอนหนังสือด้วย และทั้งงานเขียนและงานสอนนั้น ก็แทรกหรือสลับไปกับกิจกรรมการบุญกุศลที่เป็นส่วนร่วมของญาติโยมประชาชน

งานหนังสือ นอกจากใช้เวลามาก ก็เป็นเรื่องที่ยืดเยื้อข้ามวันข้ามคืน หรือแม้กระทั่งข้ามเดือนข้ามปี

เมื่อพักอยู่ที่นิวยอร์ก และซิดคาโกนั้น งานหนังสือก็มากมายชนิดแข่งกับเวลา

เมื่อมีพิธีทำบุญ มีงานกุศล หรือมีกิจกรรมที่ต้องพบปะตอบคำถามหรือสนทนากับญาติโยม ก็วางงานหนังสือที่ทำอยู่ ชะงักหยุดไว้

พอเสร็จกิจเสร็จพิธี จบการพบปะที่เป็นไปด้วยไมตรีเบิกบานชื่นใจแล้ว พอผละผละออกได้ ก็หันกลับมาเร่งทำงานหนังสือต่อไป

ใจก็นึกแต่ว่า เรื่องนั้นค้างอยู่ เรื่องนี้รอหน้าอยู่ เรื่องนี้จะต้องเสร็จเมื่อนั้น แล้วต่อด้วยเรื่องโน้น เหมือนกับไม่มีช่องให้ความคิดคำนึงและความรู้สึกดีงามในการปฏิสันถารสัมพันธ์กับญาติโยมประชาชนได้ติด้อยอยู่ในใจ

เมื่อมองย้อนหลังกลับไปดูเหตุการณ์ กิจกรรม และการพบปะพูดคุยเกี่ยวข้องกับพันธกิจกับญาติโยมที่วัดเวลานั้น มองโล่งๆ โดยไม่มีงานหนังสือที่เร่งรัดมาบีบบัง ก็จะได้เห็นภาพแห่งความงดงามสดใส

ถลกลงไปในจิตใจของแต่ละคน ก็มีความปรารถนาดี ความชื่นชม และไม่ตรี กว้างออกมาข้างนอก ก็เป็นบรรยากาศแห่งความร่าเริง เอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน สุขสันต์บันเทิง

ภาพนี้ มีสาระเป็นบุญเป็นกุศล ทำให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนคนไทยที่มีความหมาย ควรแก่การอนุรักษ์ไว้ให้ยั่งยืน

วัดมีพัทธสีมา

พาพุทธบริษัทให้สุขสดใสไมตรีในแดนแห่งสามัคคี

ถึงแม้ชุมชนจะดี มีจิตใจงาม มีความสุขสดใส แต่เวลานั้นสถานที่ตั้งวัดมีข้อจำกัดขัดข้องมาก ทั้งคับแคบ และอยู่ในถิ่นที่ไม่เหมาะ ไม่รื่นรมย์ ไม่ปลอดภัย จึงเป็นปัญหาเร่งรัดที่ญาติโยมต้องคิดขยับขยาย หาที่ใหม่เพื่อหาทางย้ายออกไป

แม้ว่าทุกท่านปรารถนาดี ต้องการเห็นวัดได้ที่ดีที่เหมาะสมที่สุด แต่ความคิดเห็นว่าที่ใดดี ที่ไหนเหมาะ ก็ย่อมไม่ตรงไม่บรรจบกันบ้างเป็นธรรมดา ในที่สุดเรื่องก็ต้องยุติลงเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ววันเวลาผ่านไป

เมื่อเหตุการณ์ผ่านไปแล้ว วัดอุทิศสถานจะออกรูปลงตัวเป็นอย่างไรก็ตาม ก็เป็นเรื่องที่ผ่านไป มีข้อดีบ้าง ข้อเสียบ้าง ที่คงต้องยอมรับ จะให้สมบูรณแต่ย่อมไม่อาจเป็นไปได้

แต่สวรรค์ก็คือ การมีชีวิตที่สุขสันต์สดใส ในชุมชนที่ร่าเริงด้วย
ไมตรี พร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในทางแห่งบุญกุศล

โดยเฉพาะในบัดนี้ วัดวชิรธรรมปทีปจะมีพัทธสีมา อันเป็น
เครื่องหมายของความเป็นวัดที่สมบูรณ์

“สีมา” คือแดนแห่งความสามัคคี เป็นเครื่องหมายแห่งความ
สมบูรณ์ของความเป็นวัด เพราะพระสงฆ์อาศัยสีมาเป็นที่พร้อม
เพรียงกันทำการของวัด ปฏิบัติกิจของพระศาสนาให้สำเร็จ ทำให้
วัดและพระศาสนาก้าวหน้าดำเนินไป

ในวาระนี้ เราจะทำสีมาให้ปรากฏเป็นจริงขึ้นมา ด้วยสังฆ-
กรรม คือกิจกรรมของพระสงฆ์ส่วนรวมร่วมกัน ที่เรียกว่าการผูกสีมา

เมื่อทำการผูกสีมาแล้ว สีมานั้นก็เป็นพัทธสีมา ซึ่งแปลได้ว่า
เป็นแดนแห่งความสามัคคีที่มีเครื่องหมายแห่งไมตรีผูกติดไว้

บัดนี้ วัดวชิรธรรมปทีปเป็นวัดที่สมบูรณ์ โดยมีพัทธสีมาเป็น
ที่กำหนดหมาย และมีความสามัคคีอันสำเร็จด้วยไมตรีเป็นเครื่อง
วัด และทำให้ความสมบูรณ์นั้นสำเร็จเป็นจริงสมตามความหมาย
และความมุ่งหมาย

จึงเป็นวันเวลาที่หวังว่า พุทธบริษัท ทั้งญาติโยมคฤหัสถ์
และพระสงฆ์ ทั้งท่านที่เป็นผู้เกำรู้เหตุการณ์สืบมายาวนาน และ
ท่านผู้ใหม่ ทั้งท่านที่ใกล้ ทั้งท่านที่ไกล จะมาพร้อมใจกัน ร่วมกัน
ฟื้นชีวิตชีวาบรรยากาศแห่งไมตรี ที่ร่าเริงสดใส มีความสุขร่วมกัน
ให้เรามีวัดที่สมบูรณ์ มีชุมชนชาวพุทธ และมีชุมชนชาวไทยที่
สมบูรณ์ยั่งยืนสืบไป

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓